

The University of Southern Mississippi
Center for Oral History and Cultural Heritage

Deepwater Horizon Oil Disaster–Gulf Coast Fisheries
Oral History Project

An Oral History

with

Xuyen Thi Pham

Interviewer: Linda VanZandt
Interpreter: Khai Nguyen

Volume 1043
2011

This project was funded by a grant from the U.S. Department of Commerce, National Oceanographic and Atmospheric Administration through Mississippi State University-Northern Gulf Institute, Grant Number NA06OAR4320264. Louis M. Kyriakoudes, Principal Investigator.

©2012

The University of Southern Mississippi

This transcription of an oral history by The Center for Oral History and Cultural Heritage of The University of Southern Mississippi may not be reproduced or published in any form except that quotation of short excerpts of unrestricted transcripts and the associated tape recordings is permissible providing written consent is obtained from The Center for Oral History and Cultural Heritage. When literary rights have been retained by the interviewee, written permission to use the material must be obtained from both the interviewee and The Center for Oral History and Cultural Heritage.

This oral history is a transcript of a taped conversation. The transcript was edited and punctuation added for readability and clarity. People who are interviewed may review the transcript before publication and are allowed to delete comments they made and to correct factual errors. Additions to the original text are shown in brackets []. Minor deletions are not noted. Original tapes and transcripts are on deposit in the McCain Library and Archives on the campus of The University of Southern Mississippi.

Louis Kyriakoudes, Director
The Center for Oral History and Cultural Heritage
118 College Drive #5175
The University of Southern Mississippi
Hattiesburg, MS 39406-0001
601-266-4574

An Oral History with Xuyen Thi Pham, Volume 1043

Interviewer: Linda VanZandt

Interpreter: Khai Nguyen

Transcriber: Vy Tran

Editors: Angel Truong Phan, Linda VanZandt

Biography

Mrs. Xuyen Thi Pham was born in 1948 in a small village near Hai Phong, North Vietnam. Her father, Thoan Van Pham, was a fisherman. Mrs. Pham helped her mother, Xuy Thi Pham, dry fish and shrimp to make and sell nuoc mam sauce. Her father and grandfather fished on stilts and made a boat carved from bamboo. In 1954 her family, disguised as merchants, made it to Hai Phong, then escaped North Vietnam to the South upon hearing of the country's division. Once in the South, they settled in Phuoc Tinh where they lived for twenty years.

After the fall of South Vietnam, Mrs. Pham escaped Vietnam by boat with her husband's family and their two young children. After being picked up by an Australian freighter, then an American ship, they landed in the Philippines, then were transferred to Guam, and finally to Fort Chaffee, Arkansas. After time in the camp, they were sponsored to Oklahoma, where they lived and worked for eight months before moving to New Orleans, Louisiana. Mrs. Pham's husband, Joseph Mai, has worked at Schwegmann's Grocery, and as an oyster shucker, shrimper, and fisherman. Mrs. Pham first worked at a crab processing plant, then moved to oyster shucking where she has found employment since 1977.

Mrs. Pham enjoys nurturing her extensive garden and selling her produce at the Vietnamese Versailles Community farmer's market on Saturday mornings. At the time of the interview, she was preparing to join other community gardeners in a cooperative, supported by Mary Queen of Vietnam Community Development Corporation, selling their produce to local New Orleans restaurants. Mrs. Pham and her husband have ten children, five boys and five girls.

Table of Contents

Personal history.....	1
Shrimping on stilts in Vietnam	3
Building a bamboo raft for fishing in Vietnam.....	4
Making, selling fish sauce in Vietnam.....	9
Family flees from Communists in Vietnam, 1954.....	11
Communists murder civilians, draft civilians for military service	11, 15
Father captured by French Three-Stripes in Vietnam.....	12
Many people kidnapped into slavery for Communists during war in Vietnam	13
Father escapes from French to Hai Phong	13, 17
Japanese occupation of Vietnam.....	14
Twentieth century slavery in Vietnam	14
Punishment of death for taking salt	15
Letters and money stolen, information suppressed.....	18
Attempt to reunite with father.....	18
Viet Cong.....	19
Low literacy rate among Vietnamese villagers.....	20
Village “teachers” read, interpreted for others in village	20
Escaping to Hai Phong under guise of being merchants.....	22
Reunion with father.....	25
Escaping from Communist North Vietnam to South Vietnam, Republic of Vietnam, village of Phuoc Tinh	25
Father Tran Ngoc Huong	26
A better life in Phuoc Tinh, South Vietnam, for twenty years	27
Husband, family of procreation in Vietnam	28
South Vietnam surrenders to Communists, 1975	28
Escape from Communist takeover in South Vietnam.....	29
Communists shoot at their fleeing boats.....	32
Waiting for rescue at sea.....	32
Refugees hauled aboard shipping vessels, freighters.....	34
Lost documents, reunited with relatives aboard vessel.....	40
Stop in the Philippines	42
Refugee camp in Guam.....	42
Hardships of leaving home and relatives, journey, refugee camp	43
Arrival in United States, Fort Chaffee, Arkansas	44
American sponsor	47
Working in the United States	48
Moving to New Orleans.....	54
Mary Queen of Vietnam Community, New Orleans East	57
Employment in the seafood industry	59, 62
U.S. Catholic Charities	60
Shucking oysters	66
Hurricane Katrina, 2005.....	69
Shrimping and fishing with husband	71
BP Deepwater Horizon oil disaster.....	72

Freshwater intrusion into oyster reefs.....	73
Remunerations from BP.....	74
Retirement plans	75
Multigenerational fishing family	76
Garden.....	76
Aquaculture, Mary Queen of Vietnam Community Development Corporation.....	77
Advice to her descendants	80
Helping others.....	80

AN ORAL HISTORY

with

XUYỀN THỊ PHẠM

This is an interview for The University of Southern Mississippi Center for Oral History and Cultural Heritage. The interview is with Xuyen Thi Pham and is taking place on May 25, 2011. The interviewer is Linda VanZandt. English/Vietnamese interpretation is provided by Khai Nguyen.

Interviewer's Note: Interviewee, Mrs. Pham, speaks Vietnamese with some English throughout the interview. Mr. Nguyen translates/interprets Mrs. Pham's Vietnamese responses into English to Ms. VanZandt. Vietnamese transcriber's English translation of Vietnamese language passages are italicized and appear in parentheses below the passage. Ms. VanZandt's responses and follow-up questions were in response only to Mr. Nguyen's interpretation during the interview. There is additional information revealed here, post-interview, in the italicized transcribed passages.

VanZandt: OK. Today is May 25, 2011. This is Linda VanZandt with the Center for Oral History. And I'm here with Khai Nguyen at the Mary Queen of Vietnam Community Development Corporation offices in New Orleans East. And I'm here today with a member of this community. And if you could state your name please.

Pham: Uhm, Tên tôi là Phạm Thị Xuyên.
(*My name is Phạm Thị Xuyên.*)

VanZandt: OK. And I'll spell that for the recording, X-U-Y-E-N, middle name is Thi, T-H-I, last name is Pham, P-H-A-M.

Pham: Yes.

VanZandt: OK. Thank you, Xuyen, for being here today. We talked a little bit yesterday, and I was able to go to your home and see your beautiful garden. And you told some stories and we're going to back up a little bit today, too. (chuckles) And I know that you're from North Vietnam, which many of this community is from North Vietnam, moved to the South, and then to America, and then to this community in New Orleans. So tell me about when you were born. What year were you born, first?

Pham: I born from North Vietnam, from 1948.

VanZandt: Nineteen forty-eight.

Pham: Yes.

VanZandt: So you're sixty-three years old?

Pham: Yah. (shy chuckle)

VanZandt: Sixty-three, OK, good. And your father's name? If you could tell us.

Pham: My father name Toàn Văn Phạm.

VanZandt: OK. And I've got the spelling of that so we won't do that on the recording. And your mother's name?

Pham: Mother name Suy Thị Phạm.

VanZandt: OK, great. And you were born in Hai Phong, right?

Pham: Uh—

VanZandt: Near Hai Phong?

Pham: Yeah, near Hai Phong.

VanZandt: OK, which was a *big* port, big port in North Vietnam; lots of boats, a French base. It was a big French base during the war. So could you just tell me what you'd like [to] about your childhood growing up there?

Pham: Là sao?
(*What does it mean?*)

VanZandt: Being from a fishing family.

Nguyen: Nói về, nói về ... về cái... về cái trẻ... đời sống lúc trẻ... của cô... ah, tuổi trẻ.
(*Talk about, talk about the youth, young life, yours, ah, childhood.*)

Pham: Của cô hay là của con?
(*Mine or yours?*)

Nguyen: Của cô.
(*Yours.*)

Pham: Ờ—

Nguyen: Bây giờ nói nói lại như hôm qua, tại hôm qua bị—tại tại giống như ở trên Hải Phòng như vậy—

(Tell the same stories that you told yesterday, because, like when [you were] in Hai Phong.)

Pham: Ồ—

VanZandt: You were from a fishing family, right?

Pham: Yeah.

VanZandt: OK.

Pham: Ồ, Còn trẻ thì—cô, còn nhỏ thì cô đi học. Rồi sau giờ học thì nà [làm] cá khô với lại tôm khô cho má để má đi bán.
(OK, when I was young, I—when I was little, I went to school. After school, I helped make dried shrimp or fish for my mom to sell.)

Nguyen: Cái này, lúc, lúc đó ở trên Hải Phòng, hay ở—
(This was when [you] lived in Hai Phong or where else?)

Pham: Không, lúc vào North Vietnam.
(No, when [we] went to North Vietnam.) **Transcriber's note:** I think she meant when she went to the South.

Nguyen: Chứ ở Hải Phòng thì cô (inaudible).
(What were you doing in Hai Phong?)

Pham: Nhỏ quá, nhỏ thôi, nhỏ không biết gì hết, too young.
(I did not remember anything.)

Nguyen: Again, she was saying that, you know, while [she lived] around Hai Phong, she was too young to remember many things. It's not until she went to the South that she remembered, you know, helping the family make dried fish and dried shrimp, um, còn gì nữa không? (speaking to Ms. Pham) Anything else?

Pham: Nước mắm.
(Fish sauce.)

VanZandt: You were telling me about the nước mắm sauce—

Pham: Yeah. Nước mắm.
(Fish sauce.)

VanZandt: —your mother made.

Pham: Fish sauce. Yeah.

VanZandt: OK. And you were telling me about the men who went on stilts out in the water fishing.

Nguyen: Mấy người đàn ông mà đi câu, không phải đi câu, mà đi đánh cá, mà dùng cái cây.
(*The men who went fishing, it's not fishing, they went on stilts, they used a pole.*)

Pham: Ah. Dùng cái kheo, người ta kêu bằng cái kheo.
(*They used a pole. People called it "cái kheo."*)

Nguyen: Um-hm.

VanZandt: And they caught very tiny, tiny shrimp.

Nguyen: Con tép đúng không.
(*Tiny shrimp, right?*)

Pham: Con tép? Yeah.
(*Tiny shrimp?*)

Nguyen: Yeah. Shrimp.

VanZandt: Is that what your father did?

Nguyen: Ba cô làm như vậy hay là làm sao?
(*Your father did that or what?*)

Pham: Ông.
(*Grandfather.*)

Nguyen: Ông làm như vậy?
(*Your grandfather did it?*)

Pham: Ông làm như vậy. Còn ba thì đi đánh cá và dùng mấy cái—
(*He did that. While my dad fished and he used—*)

Nguyen: Dùng thuyền.
(*Used the boat.*)

Pham: Người ta kêu bằng thuyền cho nó dễ nghe thôi, nhưng mà thật ra thì ba của cô kể lại là lúc đấy nó không phải là cái thuyền, mà người ta kêu bằng cái bè.
(*They called it a "boat" so it could be easily understood, but my father told me that it was not a boat but a raft.*)

Nguyen: Bè.
(*Raft.*)

Pham: Cái bè có nghĩa là mấy cây tre. Cháu thấy mấy cây tre mà nó to như cái chân của mình không?

(A raft means made out of bamboo. You know the bamboo that looks as big as our feet.)

Nguyen: Uhm.

Pham: Người ta chặt xuống. Người ta trồng rồi người ta chặt xuống. Khi người ta chặt xuống thì người ta kết vô, kết vô, kết vô, kết vô cho nó dài, xong cái đầu của nó người ta cho nó be lên, rồi cái ở trên, bên cạnh, người ta cho nó cao lên một chút, rồi người ta lên đó, người ta chèo ra khơi người ta đánh cá thôi, chứ thật ra không phải là cái tàu.

(They chopped it down. They grow and tend it, then they chopped it down. After that, they tied it, tied it, tied it, and tied it together to make it longer. They would make the head very small, while the top and the sides were raised up a bit. Then they would get on it and paddle out to the sea to fish. That's all. It is not really a boat.)

Nguyen: ờ.

Pham: Ba của cô kể lại như vậy thôi.

(My father told me so.)

Nguyen: OK, ờ.

Pham: Cây nó to giống như cái đùi mình này, nhưng mà cái đó nó nổi, người ta kết vô, người ta xếp dài dài, dài ra.

(It is as big as our thighs, but it can float. People would tie it together and arrange it to make it longer.)

Nguyen: Cây, cây, cây.

(Tree. Tree. Tree.)

Pham: Yeah, yeah.

Nguyen: Cái cây chop xuống rồi, lấy ra, rồi—

(The bamboo is chopped down and—)

Pham: Để đi bắt cá.

(To go fishing.)

Nguyen: Dạ

(Yes.)

Pham: Ra ngoài xa xa để đi bắt cá chứ không xa hẳn được.

(Go out far to fish, but not that far.)

Nguyen: Đạ.
(*Yes.*)

Pham: Còn mấy người đi xa hẳn thì người ta kiếm gỗ để người ta đóng.
(*For people who want to go out very far, they would look for wood to build it.*)

Nguyen: Dạ, kiếm gỗ đóng thành cái thuyền.
(*OK, so the wood would be built into a boat.*)

Pham: Cái thuyền chứ không phải cái tàu.
(*Boat, not a ship.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Cái thuyền. Kêu bằng cái thuyền.
(*Boat. We call it a "boat."*)

Nguyen: She said that her grandfather used that technique with the stilts. Her father, I mean her father, he would say "boat," but it's not really a boat. Her father actually used a—they would carve out from a tree, so it would be tiny.

Pham: Người ta kêu bằng bamboo đó.
(*People call it bamboo.*)

Nguyen: Ừ.
(*Yes.*)

Pham: Cái cây bamboo đó.
(*It's bamboo tree.*)

Nguyen: OK.

VanZandt: From bamboo?

Pham: Yeah. Built from bamboo tree.

Nguyen: Cứ bỏ vô, ấy nhau, rồi. OK. So they would, it's like a raft, I guess.
(*OK. We put it together.*)

Pham: Ờ, uh. Nó big, big to như cái chân mình, rồi người ta chặt xuống, rồi người ta kết vô. It's as big as our legs.
(*People cut down from the trees, then tied together.*)

Nguyen: OK.

Pham: Kết vô 10 cây, 20 cây, ví dụ vậy.
(*Tied together 10 trees, 20 trees, examples.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Muốn to cỡ nào thì bỏ vô, ví dụ một cây nó bằng này, thì hai cây nó bằng này, 3 cây.
(*You can make it as big as you want to. For example, 1 tree is this big, so 2 trees tied together will be this big, so on.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: 10 cây thì nó to như vậy, hay nó to như vậy, tùy theo sức.
(*10 trees will be this big, or that big, depend on what you want.*)

Nguyen: Dạ, nó như vậy, chứ không phải như vậy.
(*Yes. It is this big, not that big.*)

Pham: Cái đầu của nó người ta làm từ từ cho nó nhọn vô.
(*The top of the raft will be smaller and smaller.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Rồi trên thành của nó thì người ta làm cao lên, bỏ thêm mấy cây lên. Thế ví dụ mặt phẳng thì nó như vậy, nếu như muốn làm cao lên thì bỏ thêm lên, chồng mấy cây lên, mấy cây lên, cho nó, người ta giữ bên cạnh rồi nó nổi thì người ta đi lên nó thôi, chứ nó không phải là cái thuyền và mà không phải là cái tàu.
(*The edge will be higher. For example, the base is like this. People put some more trees to make the edge a little bit higher. People keep it until it float, and then walk on it. It's more like a raft, not a boat and not a ship.*)

Nguyen: Yeah.

Pham: Ba của cô kể đấy là cái bè.
(*My father told me it was a raft.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Người ta kêu bằng cái bè.
(*People call it a raft.*)

Nguyen: So, she's—

VanZandt: Is she describing—for those who can't see—is she describing what the boat, the size—

Nguyen: Well, yeah. She was saying that it's not really a boat. Her father used—more like a raft.

Pham: Người ta.
(*People.*)

VanZandt: So it was flat?

Nguyen: It was flat, but they—

Pham: Người ta có thể dùng cái buồm đó để cho nó chạy. Rồi người ta chèo nữa.
(*We can use the sail to make it run. We can also row.*)

Nguyen: Nó thì không phải, nó thẳng từ dưới đi lên luôn hả cô, hay sao?
(*It is not, it will be flat from down to top, or what?*)

Pham: Ừ.
(*Yes.*)

VanZandt: (laughs when Ms. Pham makes a funny face)

Nguyen: Thì theo ba, thì thì cô thì không có nhớ được.
(*So you followed your father and you cannot remember anything?*)

Pham: Ừ, thì thành thực thì cô nhìn thấy người ta đi bằng cái đó, nhưng mà khi hồi xưa, hồi xưa đó, trước thì cô nhỏ thì cô không biết, nhưng mà lúc sau này, khi người khác làm lấy, ba cô không làm nữa, nhưng người khác làm thì cô nhìn thấy thôi.
(*I just saw people use it, but it was when I was young, I did not focus on this thing much, until I grew up and my father did not do it anymore, I just saw other people did it.*)

Nguyen: OK.

Pham: Với lại cô nhìn thấy trong hình.
(*I saw it from the pictures.*)

Nguyen: Yes.

Pham: Nhìn thấy mấy cái người ta kêu bằng cái bè ấy, mấy cái bamboo mà làm thành cái bè để mình đi đánh cá.

(I saw the raft, and the bamboo were used to make a raft to go fishing.)

Nguyen: Mình đứng lên thôi, Rồi.
(We stand up on that, and?)

Pham: Nó cũng nổi, cũng nổi, nhưng mà có cái đồ người ta chắc cho nước khỏi vô.
(It will float, but there is something else we can use to take out of the water if it does not.)

Nguyen: OK. Yeah, it was kind of a raft, but they would build, you know, as high as they wanted and it would just be made of bamboo, but like they had some kind of way to keep the water out. I mean, the bamboo would be able to float, itself, but also then they would do something else to keep the water out as well.

Pham: Đây là nói về đời của những người đời trước, cô không có dùng, cô không có làm, nên cô không có biết, cô chỉ nghe kể lại thôi.
(This was how our older generation used it. I haven't used it, so I don't know. I just was told.)

Nguyen: Yeah, I mean, she doesn't know from experience, she just knows from stories.

VanZandt: Sure, OK. So I'm picturing sort of tied together, maybe, the poles; like a raft you've seen before. OK. Interesting. So your grandfather fished with stilts—

Pham: Um-hm.

VanZandt: —and your husband and the next generation on, sort of rafts, bamboo rafts. OK. And you helped your mother make nuoc mam sauce.

Pham: Yeah.

VanZandt: And you sold it to people in the neighborhood, in the village? Did she sell it—

Nguyen: Làm nước mắm cho mấy người trong cộng đồng.
(You make fish sauce to sell to your community?)

Pham: Bên Việt Nam.
(Vietnam.)

Nguyen: Mấy người tha^n thích.
(Or your relatives?)

Pham: Họ ở Dốc Mơ Ra Kiệm, cũng có thể ở Vũng Tàu hay Sài Gòn họ về họ mua, còn mấy người ở Phan Thiết thì họ không có về ở chỗ vùng cô, tại vì mấy chỗ đó nó nhiều, nhiều rồi nên nó không có về mình.

(They lived in Doc Mo, Ra Kiem, maybe in Vung Tau or Saigon. They came here to buy fish sauce. People in Phan Thiet, they are not going to come here to buy it because they can make it by themselves. Those places have too much fish sauce, so they are not going to buy it.)

Nguyen: Dạ. She said that when she'd [make it themselves], they sold it to people, but it wasn't, it was mostly people *not* from the community because in the community there were a lot of people already doing it, so it would be people from other cities around there like Vung Tau, or even Saigon and stuff, so.

VanZandt: OK.

Nguyen: Ở trong trong thành phố của cô đã có nhiều người làm chứ không phải 1 người?

(Many people in your city do this, not just one person?)

Pham: Ừ nhiều người làm, ai cũng có thể làm.

(Yes, many people do it, anyone can do it.)

Nguyen: OK. Nên không có mua.

(OK. They are not going to buy it.)

Pham: Không có ai mua, nhưng mà mấy người ở nơi khác họ về họ mua, họ đem đi nơi khác để mà họ làm, họ làm thành nước mắm rồi họ đem đến những nơi khác xa hơn để bán, mấy vùng nào mà nó không có tôm cá đấy thì bán thì nó dễ hơn, còn cái vùng nào có nhiều rồi, thì mình bán thì mình, giống như trồng rau ở đây, ai cũng trồng rồi, bắt chước nhau, ai cũng trồng rồi, thì không ai mua, nhưng mấy người khác tới thì mua.

(No one buy it, but people from other other places would come and buy it and take it somewhere else to make fish sauce. Then they would travel further to sell it, places where there are no shrimps or fishes, because it is easier to sell it there. In places where there are a lot, like planting vegetables here, everyone is planting it, and no one here would buy it, but people from other place would.)

Nguyen: She's saying that, you know, the people that are buying, they're usually from places that don't have, you know, shrimp or fish, you know, readily available so they would buy it and bring it back home and sell it from there. And she was saying like around this neighborhood, you know, everyone grows their own vegetables, you know, so it's the people from outside from the community that come and buy the vegetables.

VanZandt: Come to the market and—right, OK. I see. And you mentioned that you left North Vietnam in 1954. You were six years old. Why did your family leave North Vietnam?

Pham: Ờ, tại vì người ta kêu bằng cộng sản ấy.
(*Because of Communists.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Ba má cô nói là, hồi mà năm 1954 ấy, thì việt cộng ấy người ta kêu bằng cộng sản người ta kêu bằng cộng sản thì người ta có chính sách đầu tở, đầu tở những người giàu có, mà người ta gọi là điền chủ gì đấy, nhưng mà đại khái thôi, đại khái là ba má cô kể thì những ai mà giàu, ví dụ trong làng gạch sai có 100 người giàu, thì tụi nó mang mấy người đấy nó ra chặt đầu, treo cổ, có khi nó treo chân ngược lên, rồi nó mổ bụng người ta ra, rồi cái gì, nếu mà mấy cái người mà giàu vừa vừa thôi, mà mình ăn cơm người ta ăn khoai, ăn mì chẳng hạn, mà mình ăn cơm thì nó cũng mang mình ra nó giết, thì lúc bấy giờ má của cô nói là má của cô rất là sợ, còn ba của cô thì bị người ta bắt đi í, người ta không có cho mình làm ăn, người ta cứ bắt mình mang đi để mà này nọ, thì thời ấy, người ta, ba má cô kể, thời ấy là thời Tây, Tây là Pháp ấy, nó đô hộ, 1000 năm, 100 năm, 100, 1000 năm đô hộ giặc Tàu, 100 năm đô hộ giặc Tây, 100 năm người Pháp tới đô hộ người Việt Nam thì cộng sản nổi lên để đánh nhau với pháp, thì người ta bắt mấy người mà thanh niên, từ 15-17 gì là người ta bắt đi hết, mấy người già cũng đi luôn, miễn là đàn ông, còn phụ nữ thì người ta bắt đi nấu cơm, nấu đồ này kia nọ.

(My dad said, in 1954, the Viet Cong, people called it Communists, they had a policy of denounce, denouncing the riches, like sign a word or something. But my parents told me that the riches, for example if there are 100 rich people, the Communists would bring them out and behead or hung them. Sometime, they would hang them upside down by their legs and cut open their stomach. Like if we were to eat rice and they were eating potatoes or cassavas, then we would also be punished by death. So at this time, my mom said she was very scared while my dad was taken away. They didn't allow us to do any kind of business. They would capture us and make us do this and do that. This is during the Western colonization; Western meaning French. They colonized us for 1000 years, 100 years; 1000 years under Chinese rule and 100 years under French rule. There was an uprising by the Communists against the French, so they would capture all the youth, between ages of 15-17, and made them go fight, even the old, as long as you're a male, while they make the women cook this and that.)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Nếu mà người ta tóm được ai thì người ta đem người ấy đi, đại khái là như vậy.
(*Whoever they can capture, they made them go fight, basically like that.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Má cô rất là sợ, nên khi mà khi mà đi như vậy, thì ba bị người ta bắt đi, thì ba cô trốn về được 2 lần, khi mà trốn về được 2 lần như vậy thì đến lần thứ 3, ông sợ quá, đánh nhau ấy, hai bên giao chiến đánh nhau, ông bị thương, một cái đoàn của ông đi mấy chục người, nhưng mà bị bom bỏ, chết hết, còn lại 3, 4 người bị thương thì ba của cô nấp vào trong số người người ta bị chết ấy, về sau này, mình nằm với người ta, mình tỉnh lại thì mình thấy không còn ai, thì mình trốn, mình ra vùng tự do.
(*My mom was so scared, so when my dad was captured, he escaped 2 times. The third time, he was so scared of the war; he was injured. His team started with 10 people, but when the bomb dropped down, they all died. 3 or 4 people were left with serious injury. He pretended to be a dead person lying with those dead bodies, and then when he woke up and see nobody else, he ran away to a free place.*)

Nguyen: Yeah. OK. Well, she was saying that she had heard stories about the Communists executing people, like, going into these cities and executing people. Like the richest people would be executed and displaced, pretty much, for the community, and even the people that are in the middle class that weren't very rich, they would also, you know, do bad things to them, too. And also, this is when there was an uprising against the French, and so they would come and—Cô tại hôm qua cô nói là người người Tây Tây ba vạch là người đi bắt bắt uhba cô?
(*Why did you tell us the "3 stripes" captured your dad yesterday?*)

Pham: Đi bắt, người ấy người ta nói là lính Pháp ấy.
(*The French Army.*)

Nguyen: Nhưng mà đây là bữa hôm nay cô nói là người Cộng Sản vậy là sao?
(*But why today you told us that the Communist captured your dad?*)

Pham: Không thì 2 bên đánh nhau mà.
(*No, because both sides were fighting.*)

Nguyen: OK, cả hai bên đi bắt người.
(*OK, both sides captured people.*)

Pham: Cả hai bên nào tóm được thì nó cũng bắt hết, nếu mà bên Tây 3 vạch bắt được thì người mình còn thê thảm hơn, cũng giống như Việt Nam cộng hòa, chắc mấy cháu sanh ở bên này phải không?
(*They both captured people. If 3 stripes caught us, we would be worse, as same as the Republic of Vietnam. Were you born here?*)

Nguyen: Cháu sanh ở Việt Nam, nhưng mà cháu qua bên này.
(*I was born in Vietnam, but I moved here.*)

Pham: Thì cháu còn nhỏ, chắc cháu không biết.

(You may be too young, so you don't know.)

Nguyen: Dạ, còn nhỏ.

(Yes, too small.)

Pham: Thì hồi năm 75 đó, thì cũng đánh nhau, hai bên là Việt Nam, nhưng mà cộng sản thì Nga nó đô hộ, còn Việt Nam của mình thì Mỹ đô hộ, thì hai bên cũng đánh nhau, thì mình là dân mình cũng chết, nó cũng tóm đầu lòi đi vậy thôi, cũng giống vậy.

(1975, they were fighting. Both sides were Vietnam, but one side was led by Russia, the other was led by America. They both captured people for war.)

Nguyen: Dạ vâng.

(Yes.)

Pham: Việt Nam mình thì đi lính cho Mỹ, còn bên kia thì đi lính cho những người họ đô hộ, 2 bên đánh nhau thì 2 bên mới đánh nhau được thì ba của cô thì bị mấy người tây 3 vạch bắt mấy lần.

(We were led by America. The others obeyed their commanders. Both sides were fighting, so my dad was captured by the 3 stripes for a couple times.)

Nguyen: Dạ.

(Yes.)

Pham: Mà lính thời đó là lính thời Pháp, ai mà đi lính thì đi cho pháp, còn ai mà không đi, thì mà bị mấy người kia mà họ tóm được, thì họ cũng lòi mình đi thôi.

(People would need to enlist for French, but if we don't and were captured, we had to fight for them.)

Nguyen: Yeah. Because at this time it was, you know, it was under French rule. And so both sides, the Communists were executing people, but they were also kidnapping men and the women. The men would fight for them. They would make the men fight for them and the women like cook and stuff for them, whereas the French would also do the same. I think she mentioned yesterday that the Western “three stripe” people that had paint all over their face. They were the ones that actually captured her father, and so he was fighting on the French side against the Communists and so. But he got taken twice: first time he ran away, he escaped, but then when he got captured again he fought; men in his unit, I think all but four or five were killed. And so he, the way he survived was he pretended to be amongst the dead, and so like when everything was calm he just got up and escaped to, um—Hải Phòng đúng không? lúc đấy ba.

(Hai Phong? While your dad—)

Pham: Yeah, ba cô trốn ra Hải Phòng.

(Yes, my dad escaped to Hai Phong.)

Nguyen: He made it to Hai Phong [large port city in North Vietnam].

Pham: Có 1 thời gian, thì ba cô kể, có một thời gian thì người Nhật ấy, người Japanese nó cũng qua bên đó đánh nhau nữa, nhưng mà đánh nhau với ai thì cô không biết, cô chỉ nghe đại khái, ba má cô kể, nhưng cô không nhớ rõ là có một thời gian Nhật cũng qua và Nhật với Pháp họ qua Việt nam mình, thì người ta bắt mình làm lúa với làm muối cho họ, để họ thu những cái huê lợi đó thì họ lại đem trở về nước của họ.

(My dad told me, there was a time when Japanese dominated Vietnam, but I don't know who they were fighting with. I just heard that, not sure, my dad and mom told me, Japanese came and used Vietnamese to make salt and grow rice to gain their income for them.)

Nguyen: Dạ.
(Yes.)

Pham: Cô chỉ biết như vậy thôi, còn thật ra lúc đó, cô còn nhỏ, cô không biết.
(I just knew about that, but while I was too young, I don't know really well.)

Nguyen: Yeah. And she said her parents said something saying that the Japanese were there as well. And they would make people do—the Japanese and the French would make people grow—

Pham: Họ thích muối lắm.
(They really like salt.)

Nguyen: —make salt and wheat and flour. Lúa lúa là wheat?
(Rice is wheat?)

Pham: Lúa là gạo.
(Rice.)

Nguyen: Gạo. OK, like rice, rice, actually, yeah, for them to export.

Pham: Lúa.
(Rice.)

Nguyen: No, so she was saying earlier that, you know, both sides, the French and the Communists, were going into the cities trying to capture people to fight for them, and it's kind of similar in a way because the Northern Vietnamese were, I guess, fighting for Russia and the Communist side, and the Southern Vietnamese were fighting for America, you could say. That's what she was saying earlier. Um-hm.

VanZandt: Must have been a very confusing time, distrust. You didn't know who to trust.

Nguyen: Um-hm.

Pham: Right.

VanZandt: And you mentioned modern slavery, or slavery is what they [practiced].

(Ms. Pham and Mr. Nguyen speak simultaneously)

Pham: Ba má cô nói là.
(*My dad and mom told me.*)

Nguyen: Đúng rồi nô lệ đúng rồi nô lệ uhm.
(*Slavery, yeah, slavery.*)

Pham: Nô lệ, đúng rồi, nô lệ, giống như người da đen bị bắt đi khắp nơi.
(*Slavery, yes, slavery, same as African Americans were captured to go everywhere.*)

Nguyen: Dạ thì người ta.
(*Yes, so they are.*)

Pham: Đúng rồi, giống như vậy đây.
(*Yes, same as that.*)

Nguyen: Với lại uh cái khó tin tưởng.
(*It can't be trusted.*)

Pham: Giống như mình làm cho họ mỗi ngày, nếu như mình chỉ cần lấy 1 tí muối thôi vì con người mình phải cần chất mặn, nếu như không có thì mình chết, nhưng mà làm cho họ thì rất là cực khổ, nhưng mà nếu mình chỉ cần lấy một chút muối thôi, cho dù chỉ là một chai nhỏ thôi, nếu mà nó bắt được thì nó sẽ đem mình ra nó đánh, nó giết mình luôn.
(*For example, we had to do every day, if we just took a little bit salt because we need to provide us the salt, if not, we are going to die, but it is hard work, but if we just stole a little bit, even just very little, if they catch us, they will beat us or may kill us.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Nó có thể bắn mình luôn cho mấy người khác nhìn thấy cho khỏi ăn cắp của nó.
(*They can shoot us to threaten others not to steal again.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Nhưng mà thật ra đây là công của mình, trên đất nước của mình, mà mình phải nộp cho họ.

(But it is our labors, in our country, but we had to give it to them.)

Nguyen: Dạ.

(Yes.)

Pham: Ờ, rồi ba má chồng của cô cũng kể là có người lấy, rồi không có gì để giấu, người ta giấu trong mấy cái này, người ta đục lỗ, người ta gói trong mấy cái giấy nhỏ, người ta đút vào áo hay mấy cái gấu quần, lấy mỗi ngày một chút bằng ngón tay, rồi về cho cả gia đình ăn để lấy chất mặn, nếu mà nó bắt được thì sẽ chết thôi rồi để một bầy con lại, để mấy đứa con nhỏ nhỏ nhỏ.

(The family-in-law told me they still had someone who stole salt. While they had nothing to hide, they tried to hide it in this, that, in punch, in very small paper in our pockets, in sleeves. They just took a little bit each day for their family to eat. If the soldiers catch them, they are going to die and leave their family behind.)

Nguyen: Dạ.

(Yes.)

Pham: Nó ác lắm.

(They were so cruel.)

VanZandt: Is she saying—

Pham: Mấy người đấy, thì phải mấy người lớn tuổi thì người ta kể mới nhiều chi tiết, còn cô thì chỉ nghe lại thôi.

(We will know much details if we hear it from the elders.)

Nguyen: Yeah. She was saying that she heard that—

Pham: Mà má cô nói, sợ lắm.

(My mom told me that. I'm so scared.)

Nguyen: —they would make them work in the fields and make salt and stuff, but then if any of the workers actually tried to sneak any of the salt, maybe even just this much, and they were caught, they would—maybe they would be punished and maybe executed. And she was saying that some people would tie tiny pieces of, maybe a tiny bag or something, of the salt to their shirts or—

VanZandt: In their hem, maybe. She's pointing to her shirt hem.

Nguyen: Yeah. Yeah. In the pants. And just to be able to go home and feed their family with the salt for food. And she was saying that it's their labor and their land, and you know, there were other people coming in here and making them do this, stuff like that, and punishing them for it, too, so.

Pham: Bị đánh đập, rồi bị hành hạ.

(They will be beaten or tortured.)

Nguyen: Vâng.

(Yes.)

Pham: Khô cực lắm, bị đói khát.

(Very tough, lack of food, and drink.)

Nguyen: Vâng.

(Yes.)

Pham: Cho nên người ta phải ra đi, khi mà người ta nhận được lệnh chia đôi đất nước ấy, không biết người ta hòa hợp, hòa giải, người ta hội họp gì ở đâu thì không ai biết, nhưng mà những người lính bị bắt đi, người ta nghe tin tức phòng cho, mà hồi xưa, nghe tin tức thì rất là khó, ở đâu biết đó, không ai biết tin tức, không có đài, không có ti vi, không có gì hết, nhưng mà các người người ta ở trong quân đội mà người ta ở trong đất tự do, người ta ở trong khu vực tự do, người ta nghe được tin, người ta truyền tai nhau, để nói nhỏ cho nhau, đại khái, ba của cô nghe được, trong đó, ba của cô bị bắt như vậy, trong đó trốn từ vùng này qua vùng kia, đại khái như vậy, ví dụ ở đây là cộng sản đánh nhau, còn ở đây mà mình đi tới biên giới kia của Mississippi thì mình có thể sang nơi tự do rồi, là giống như vậy, giống như Mễ mà tới nước Mỹ vậy này, thì ba cô thấy vậy, ba cô giả làm thường dân và trốn, trốn rồi ra khỏi khu tự do rồi ba cô đi lính của người tây, mà quân đội Việt Nam mình thì lại đi cho những người ở Phương Tây đến, để đánh nhau với mấy người cộng sản.

(So they had to leave. They don't know where the meeting took place. At that time, it was really hard to get information from others. There were no TV, radio, newspaper, phone. The captured soldier heard the news and passed along to others, so my dad heard that, so he escaped from one place to another. For example, let's use Mississippi like border, the Communists were at this side, so if we came to the other side, we would be free like the Mexicans come to U.S. to find their freedom. So my dad came to the free land, then my dad fought for the West against the Communists.)

Nguyen: Cho cháu cho cháu nói nhé. She was saying all these hardships, that's the main reason why people wanted to leave. And she doesn't understand, but at some point when the North and South Vietnam split, no one really knew about it, but then—because there was really no way to get news, or not many people had telephones back then. And the way that her father found out was because, I think since he was in the military, things were passed along that he could hear. And then when he found that out, he went to Hai Phong, which was, she was describing it as a, I guess, a free area. And so that's the reason why they went there to try to escape the hardships that they'd been through.

Pham: And khi mà ba cô đã ra được Hải Phòng được rồi thì không muốn về nữa, nếu về thì mấy người cộng sản này nè, thì họ bắt, họ giết.

(Let me talk. When my dad got to Hai Phong, he didn't want to get back because if the Communists caught him, they would kill him.)

Nguyen: Ba cô đi một mình hả.
(*Did he go by himself?*)

Pham: Thì bị nô lệ bắt đi mà.
(*Taking away to be slave.*)

Nguyen: Lúc tới Hải Phòng thì ba cô đi một mình, đúng không?
(*When he got to Hai Phong, did he go by himself?*)

Pham: Thì đi một mình, thì nó bắt người đàn ông thôi, còn vợ con trốn thì ở lại quê, không đi được, không biết chồng mình đi đâu để tìm, còn sau này, khi ba cô ra vùng tự do được rồi thì tìm cách liên lạc về nhà, thì liên lạc bằng cái ra thành phố, ra mấy cái khu chợ đồ này kia, tìm những người bà con ở cùng vùng quê của mình ấy, neighborhood của mình ấy để nhắn lại bằng thơ, biên thơ xuống, biên thơ xuống, rồi ra những khu tập trung đó tìm, tìm coi có ai quen để gởi, gởi tiền về, hay là ba của cô đi làm kiếm tiền để gởi cho cô, để đi, nhưng mà khi ba cô gởi như vậy, thì những người kia họ tham, họ lấy tiền, nên má của cô không biết tin tức gì hết, mãi một thời gian dài, không biết bao lâu, thì cô quên rồi ba cô nói mà cô quên rồi, thì ba cô tìm miết, thì tìm ra một người chị gái của ba cô, bà đi buôn, bà đi lên tỉnh lớn, bà buôn gạo và về bà bán rồi bà đem nước mắm với lại mắm tôm, bà đem cái lên cái vùng đó bà bán, rồi bà lại lấy đồ trên vùng đó, bà đưa về, và thì là bà đi qua đi lại hàng hóa như vậy thì bà gặp được. Ba của cô gặp được bà, thì bà chuyển về, nhưng mà ba của cô chuyển về 2 lần tiền với thơ, nhưng mà bà đó bà tham, nên bà không đưa, nên má cô cũng không biết được tin tức gì hết, tiền người ta lấy người ta bỏ vào túi, còn thơ người ta lấy người ta giục đi, không ai biết chữ hết, thời xưa không ai biết chữ, rồi mãi sau này, ba của cô tìm miết, tìm miết mấy năm thì mới tìm được một người đầy quen, giống như trong làng xóm, giống như trong làng xã rồi biết nhau, thì ba của cô mới gởi về một lá thơ, không gởi tiền, nhưng mà má cô nhận được thơ, nhưng mà họ đem tới nhà cho, nhưng mà má cô không biết chữ nên phải mang đi một nơi khác, xong rồi nhờ người ta dịch lại cho mình nghe. Tại vì trong làng không ai biết chữ.

(*We go by ourselves, but they only captured the men and leave the women and children behind. We didn't know where we look for our husbands. After my dad had escaped, he tried to communicate with us by writing letters and tried to find someone who can deliver back home, but they were greedy when the letters came along with money; even close relatives like his sister, she was a business woman. She was coming back and forth to sell fish sauce among those places. My dad saw her and asked her to deliver his letter, but everything ended up with nothing, therefore my mom still receive no news. Later on, my dad kept looking until he found a person from his hometown, then he asked him to do a favor by giving a letter to my mom. Finally, my mom got the letter, but unfortunately, she can't read, so she needed to find a translator.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Thì khi mà khó khăn như vậy ấy thì nhận được tin rồi biết ba cô ở đấy rồi thì bắt đầu ông bà ngoại của cô mới tìm cách để cho má cô đi với ba cô, nhưng mà má của cô phải đi bao nhiêu lần mới gặp được, tìm được, đi ra rồi viết cộng chặn, đi ra rồi viết cộng chặn, rồi nó hỏi rằng đi đâu, này kia thì má của cô chỉ nói là đi buôn thôi. Ừ, nói là mua đồ từ nơi này mang sang nơi khác bán, đi tới đi lui để nghe ngóng tin tức tình hình nhưng mà phải đi bao nhiêu lần mới gặp được ba của cô.
(*During this difficult time, my mom got news about his where being, so my grandparents tried to find the way for us to join my dad. After so many tries, they finally reunited while she pretended to be a merchant.*)

Nguyen: She's saying that—

Pham: Đi Việt Cộng nó chặn.
(*The Viet Cong stopped us.*)

Nguyen: —yeah. When her father was in Hai Phong, he was there by himself because he had escaped by himself, and he wasn't with the family and so. But he wasn't able to go back to the family because, you know, if he had left Hai Phong he would have been captured again, but so he would try to reach her mother at home by letter and by trying to send money, but each time he did that, the courier, the person, the messenger would be greedy and would pocket the money and would never deliver.

VanZandt: (heavy sigh) Mm.

Pham: (soft voice) Yeah.

Nguyen: And he actually met up with her father's sister, his sister, because she would go travel to sell certain things, and then she actually met up with her father, and her father tried to get her to send a letter and money as well, but she actually ended up doing the same thing. And then in the end, he was able to meet up with someone from back home who was there. Someone that he had known really well. And he just wanted him to deliver a letter but without sending any money, and then finally that person delivered the letter. But when the letter got to her mom, her mother didn't know how to read, so she had to go to (inaudible).

Pham: Không biết chữ, chỉ ngắt như vậy là không biết chữ.
(*She was illiterate, that was the hard part.*)

Nguyen: Yeah. (chuckles) She was saying that—

Pham: (speaking Vietnamese) (laughs)

Nguyen: Yeah.

VanZandt: (heavy sigh) Ugh.

Nguyen: Yeah (chuckles), she was saying that anytime she had to sign, she just puts a big X, but—

VanZandt: (laughs) A big X sign.

Nguyen: Thì phải đi cả hàng xóm mới có bao nhiêu người?
(*How many people were educated?*)

Pham: Không, chỉ là một cái làng như vậy thì chỉ có 1, 2 người biết chữ mà thôi.
(*No, only one or two out of the whole village can read.*)

Nguyen: OK.

Pham: Người ta kêu những cái người ấy là thầy đồ.
(*They called them “teacher.”*)

Nguyen: Dạ thì đi phải tới tới thầy đồ mới được á?
(*Try to find a teacher?*)

Pham: Mấy cái người mà thầy đồ ấy, người ta biết đọc, biết Viết, biết chữ Nho, chữ Nho là chữ Tàu ấy, rồi người ta dịch cho mình, người ta đọc cho mình nghe, rồi mình muốn biên cái gì cho người đó, thì mình khoán người đó người ta viết thư cho mình người ta ăn tiền.
(*Teachers, they all knew how to read, write, understood “chữ Nho.” “Chữ Nho” is traditional Chinese. Then they would translate, read the letter for us, and write whatever we want to say, to earn money.*)

Nguyen: And then she said—

VanZandt: Did someone else read it for her?

Nguyen: Yeah. She said that in the entire village there would be maybe one or two people that could read and write, and so that person would be always—people would always go to that person to either send or receive letters, so. Thì lúc đấy người ta viết tiếng Tàu hả?
(*They wrote in Chinese?*)

Pham: Viết tiếng Việt, muốn nói cái gì với ba của cô thì viết xuống, viết tiếng Việt chứ, nhưng mà ông thầy đồ đó, thì ông biết nhiều thứ tiếng.
(*Wrote in Vietnamese, whatever my mom wanted to say to my dad, but the teachers knew a lot of languages.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Thí dụ như ông biết tiếng Pháp này, tiếng Tàu này, tiếng Việt này, rồi thì người ta dịch cho mình.

(He knew French, Chinese, and Vietnamese, then he would read for us.)

Nguyen: Yeah. She was saying that person in the village knew a lot of languages like Chinese, French, Vietnamese.

VanZandt: Got all the bases covered.

Nguyen: Yeah.

VanZandt: OK, wow. So your family went through *a lot*.

Pham: Yeah.

VanZandt: And your father was taking you all, finally, to the South to *save* you. For freedom, for food—

Nguyen: Um-hm.

VanZandt: —for survival.

Pham: (shy chuckle) Yeah.

VanZandt: So tell me how you left, [from] the North to the South.

Nguyen: đi làm sao đi đi đi vượt biên, ô không phải vượt biên nhưng mà đi từ miền Bắc hay sao.

(How did you get to the South?)

Pham: Rồi má, ông bà ông ngoại của cô, mua gà, mua vịt, mua con tép, mua con tôm, con tôm với con tép thì nấu chín lên, còn con gà với con vịt thì để sống, rồi mua cho má của cô, má của cô kể là thấy ông bà ông ngoại mua cho mấy con gà, mấy cặp gà như vậy là hai con, hai con như vậy cột lại với nhau người ta gọi là một cặp.

(My grandparents bought chickens, ducks, and shrimps. Shrimps were cooked; the ducks and the chicken were alive. They tied 2 ducks together by their foot and called it a “couples.”)

Nguyen: Dạ.

(Yes.)

Pham: Thì má cô nói là, mấy cặp gà, mấy cặp vịt, một thúng gạo, lúa đầy.

(My mom told me there were some couples ducks, chickens, and basket of rice.)

Nguyen: Dạ.

(Yes.)

Pham: Thì ở đồng quê thì mình mình không ăn hết thì mình mang lúa, thì cái cây lúa ấy, khi người ta cấy xuống thì gọi là mạ, mà khi nó lên trở bông thì gọi là cây lúa, mà khi mình gặt, mình lấy hạt của nó ra thì gọi là hạt thóc, rồi khi mình xay cái hạt thóc này ra, thì mới thành hạt gạo, thì sau khi hạt gạo ấy thì mới nấu thành cơm thì ông bà ngoại của cô, đong cho bà, má của cô, một thúng thóc, nó chưa có chà thành gạo, rồi để mang lên tỉnh để xay, mình ăn không hết thì mình mang đi bán, hay mình để xay, ở trên thành phố lớn thì người ta có cái máy để người ta xay ra, còn miền quê thì chỉ lấy cái cối giã ra, cho nó bung ra cái vảy, cái gạo đó mình mới nấu cơm được, còn cái hạt thóc thì không nấu được.

(In the countryside, if we don't consume all the rice, then the leftover would be used as seed. We planted them, grew them, until they blossomed, and ready to be harvested, and cooked. They packed a basket of rice seed for my mom to bring to the city to ground them until they were ready to be cooked because the rice seed could not be eaten.)

Nguyen: Nhưng mà đi từ miền Bắc ấy.
(But move from the North.)

Pham: Làm giả như vậy, làm giả người đi buôn.
(Pretended to be a merchant.)

Nguyen: OK.

Pham: Làm giả người đi buôn.
(Pretended to be a merchant.)

Nguyen: OK.

Pham: Ah, làm giả người đi buôn, thì ông chú ấy, ông chú của má cô ấy thì ông là người đưa đò, ông có một cái đò, giống như cô tả hồi nãy ấy.
(Pretended to be a merchant. My mom's uncle had a raft like what I described before.)

Nguyen: đò là giống như đi trên nước đúng không?
(Like moving on water?)

Pham: Ồ, cái thuyền ấy, nhưng mà ở bên này là fiber với tantil này kia, nhưng mà thời đó, người ta bằng gỗ.
(A boat, but over here we called fiber or tantil, but they used wood instead.)

Nguyen: Dạ.
(Yes.)

Pham: Người ta làm bằng gỗ, nên ông ấy mua, ông ấy đóng bằng gỗ, ông ấy đặt người ta làm bằng gỗ, rồi đại khái ông có một cái thuyền, ông chở người ta đi trên con sông, đi bằng đường sông, rồi ví dụ như mình lên cái city, ở Việt Nam mình không có

đường xe, chỉ đi bộ hoặc là đi đò, đi đò, thì là thì là đi bằng thuyền, thì xuống đò để người ta chở mình qua sông.

(Because there were no straight roads to the cities, people had to walk or use the boat. Therefore, my mom's uncle built a boat to serve as transportation.)

Nguyen: Dạ.
(Yes.)

Pham: Từ sông bên này qua sông bên kia, ví dụ đây này có cái cầu bắt ngang chứ gì, còn ở Việt Nam thì không có cầu, nếu từ bên này, muốn qua bên kia thì có cái ông đó, ông đưa đò ông chở mình qua bên này thì nào mình muốn về thì mình đi từ bờ bên này qua bờ bên kia.

(There were bridges connecting the banks of the river. In Vietnam, there were no bridges, so people had to use boat to travel from one bank to another. If you want to go to the other bank, you have to use a boat, and when you want to go back you would do the same thing from the other side.)

Nguyen: đấy rồi, tới chỉ có cô chỉ có mình cô thôi hả?
(Was there only you?)

Pham: À, đấy, giống như cái sông ở đây, rồi mẹ cô, ông ngoại dẫn mẹ con cô xuống dưới đó rồi với mấy con gà, mấy con vịt, với thúng thóc đi buôn, rồi khi lên được tới đó thì ông chở đi qua con sông, rồi lên tới bến bên kia, là bến tự do, rồi khi lên đến đấy là bao nhiêu gà, thóc, vịt là cho ông chú ấy hết, rồi phải trả cho ông ấy mấy chỉ vàng nữa.

(Yes, they were just like the river here. My grandfather took my mom and me with some ducks, chickens, and a basket of rice over there to pretend as a merchant, then my mom's uncle rode us over the river to a free place. When we got there, we gave him everything, even some gold.)

Nguyen: Cái ông đó là người người.
(Who is he?)

Pham: Ông ấy là người chú của má cô.
(My mom's uncle.)

Nguyen: Đó gì đó hả đưa đò.
(What is that? Boat transportation?)

Pham: Mà ông đưa đò, ai ông cũng chở hết, nhưng mà ông ấy biết đường, ông ấy biết là ba cô ở đâu, rồi ông chỉ đường cho má cô đi tìm ba cô thì bà phải hứa là bao nhiêu đấy đò là phải cho ông ấy hết, cá kẹp vô, cháu có nhìn thấy trong phim tàu không? Con cá, kẹp vô thanh tre, xong rồi nướng, xong xé nhỏ, mang đi bán, cá nướng nữa, rồi khi bước lên bờ thì cho ông hết, má của cô không bán, mà cho ông hết, rồi phải cho ông thêm mấy chỉ vàng, vàng 24 này nè, trả cho ông này nè, trả cho ông chú đó, xong

rồi ông đi về, ông lại chở chuyến khác, ông kiếm tiền, chứ gia đình ông, không ai đi. Có con của ông đi, bị bắt đi nô lệ, xong rùi đi luôn rồi sau năm 75, ông mới tìm được con ông ở trong miền Nam, còn ông không đi, ông ở lại với những người con khác, thì má của cô đi tìm ba cô bằng con đường như vậy.

(He served most people because he knew the way to get to free places, but as we promised, we had to give all we had to him when we got there. My mom did not sell anything, but she gave him everything, even some carats of gold. Then he went back home to serve other customers to earn money because nobody else of his family does that. He had one son to be captured as a slave, but he ran away. After 1975, they were reunited in the South, but when the stories took place, he stayed with his other children. Therefore, this was the way that my mom found my dad.)

Nguyen: She was saying that they had to pretend to be merchants, traveling merchants; her and her mom and her grandparents. And so her grandparents packed a couple of chickens, a couple of ducks, loaded up a lot of rice and grains to make it look like they were going to go sell it. And so they met up with this guy who had a little, I guess you would call a ferry, and he would, they would travel by the rivers because back then there weren't too many roads; you couldn't really drive or anything anywhere. It was just either walk or by river. And so this guy would take them to, Hải Phòng đúng không?

Pham: Lên đến Hải Phòng để tìm ba cô.
(Yes, come to Hai Phong to see my dad.)

Nguyen: And then so they would pack all these things to make it look like they were merchants, but like when they got to Hai Phong they had an agreement to pay the guy that took them; they gave him everything and also a few chains of gold. So that's what she was saying, the twenty-four-carat—and that's how they were able to get to Hai Phong. The guy that did the ferry thing, he was doing that for everybody. I mean, he wasn't doing anything else. Like, he knew what people were doing [escaping], so, but he was doing it for everyone. His son was actually captured, but then he actually—by the Communists, but he was able to reunite with him in 1975 in the South. But, yeah, that's the story of how she got to Hai Phong with her grandparents and her mother.

Pham: Đi mấy cái thuyền như vậy mà gặp song gió thì chết dễ như chơi. Không có nhìn thấy cái cảnh mà năm người ta đi vượt biên, người ta chiếu như vậy, đi rất là khổ, là đói, là khát, là nóng, mà mình không dám đưa đồ nhiều, nếu mình đem quần áo nhiều thì nó nghĩ là mình bỏ trốn, chỉ mặc cùng lắm là 2 bộ trên người với lại 2 bộ gói trong cái gì mà giống mấy người Tàu đóng phim ấy, trên vai, mũ đội trên đầu giả bộ giống như mấy người đi buôn vậy thôi, chứ còn không mang chăn, mang đồ gì hết, nếu mình mang đi rườm rà thì nó nghĩ là mình trốn là nó bắt mình.

(It was easy to die when we used a raft on the river. You didn't see the scenes when people escaped from the Communists. They were hungry, thirsty, hot, but we could not bring a lot of clothes with us because they would think that we are not merchant. Then they would capture us. We could only bring two pairs of clothes and two more

pairs that were carefully sealed like the Chinese in the move. We did not bring blanket or anything else because we did not want them to notice.)

Nguyen: She was saying that, you know, if there were any bad weather or strong current or storms or anything, it would be very dangerous, you know.

Pham: Deadly.

Nguyen: Deadly, but also, you also have to make it seem like they weren't moving, just like being merchants, so they couldn't—they would bring at most two changes of clothes, like wear them together and maybe like another pair, like in a small pack without, no blankets, no—nothing else.

Pham: Rồi khi má của cô lên đó, tìm được ba cô, thì ở sống, sống một thời gian thì cô không nhớ thời gian bao lâu nhưng mà má cô nói sống một thời gian dưới đó thì tự do mà sống thoải mái lắm. Má cô cũng ra chợ, mua đầu này, bán đầu kia, mua đi bán lại giống chợ chồm hổm hôm này nè, mua cái này, bán cái kia, để sống qua ngày, rồi ba cô cũng tìm việc làm gì vớ vẩn, rồi cũng đi help cho những người lính Tây, mà sống ở khu tự do ấy

(Then when my mom found my dad, she stayed here with him and had a comfortable life. She usually came to market to buy and sell things to make a living. My dad helped the French soldiers in the free territory.)

Nguyen: Dạ.
(Yes.)

Pham: Mà ở miền quê, người ta bắt mình đi làm nô lệ, rồi thì ba của cô, với má của cô dành dụm được 1 ít tiền, thì có một ngày, người ta nói là nếu mà ai mà muốn, người ta nhóm họp ở bên Paris, người ta kêu rằng họp ở bên Paris, thì hội nghị xong rồi, bây giờ chia đôi, tự dưng nghe được tin như vậy, từ trong quân đội người ta nói ra, người ta, những người đi lính trong quân đội, những người nói ra, đất nước cắt làm đôi, nếu mà ai muốn ở lại North Vietnam thì thành cộng sản, còn ai mà muốn moving vô South Vietnam thì đi với Ngô Đình Diệm, là ông tổng thống đầu tiên của Việt Nam Cộng Hòa, thì là có tàu rước ở bến cảng của Hải Phòng, thế là ba má cô xuống tàu để đi, đi với đoàn người di cư năm 1954 là đi vô South Vietnam.

(In my countryside, people were captured as slaves. My mom and dad saved some money until one day they heard the news about the separating Vietnam into 2 parts from the Paris Conference. The news was passed by the soldiers, and if someone wanted to move to the North, they would become Communist. If someone who moved to the South would be led by Ngo Dinh Diem, the 1st president of the Republic of Vietnam, would need to come to Hai Phong harbor to move to the South in 1954.)

Nguyen: She's saying that once their family got to Hai Phong to meet up with her father, she doesn't know how long they lived there, but the time they were there it was, you know, a nice living. And her mom was able to do, she would be able to do lots of things. She would be able to sell vegetables and stuff like that. And that her

father would do, like help out the French troops that were there. And they weren't like the same kind of people that were capturing people in the country, so it was a little bit different. And they heard, eventually they heard about the, I guess, a conference in Paris saying that Vietnam was splitting in two. And so like, they heard that there was an American ship saying that—that was able to bring people to the South because they were saying that in the North it was going to be Communist rule, and then in the South it would be a new, different nation under Ngo Dinh Diem. And so her parents decided that they needed to go.

Pham: Rồi khi mà vô miền Nam được rồi, gia đình cô 20 năm, khi mà đặt chân tới South Vietnam, thì cái chỗ mà ba má cô đặt chân tới thì là Bến Tre, rồi ở đó làm thuê, làm mướn, làm này làm kia, một thời gian, rồi nghe được tin là từ đó nó buồn, nó không có người cùng quê, cùng neighborhood với mình, buồn quá, thập cẩm đủ thứ người hết, khi mà xuống tàu vào miền Nam như vậy thì ba má cô được tàu Mỹ rước, xuống tàu Mỹ, đi vô trong miền Nam, thì nơi đầu tiên đặt chân tới là Bến Tre, rồi má cô nói là làm ăn rồi buồn quá, không gặp được người than, rồi theo đoàn người đi Phước Tịnh, đi theo đoàn người, trong đó có một ông cha tên Hương.
(*When they got to the South, the 1st place we landed was Ben Tre to work for someone, but my mom felt very sad, so she followed a lot of people to Phuoc Tinh, which led by Father Huong.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Ông nói là nếu mà có ai, ông cũng là người miền bắc di tản đi, thì ông nói nếu mà ai muốn về vùng đánh cá này thì tập trung đi với ông rồi về vùng đó, thì là ba má của cô đi theo, ba má của cô theo đoàn người đó, nghe được tin, thế là theo đoàn người đó ra Phước Tịnh, khi mà về tới Phước Tịnh là cái làng mà cô ở đấy thì bà sống ở đó 20 năm. Ba má cô lập nghiệp bắt đầu từ hai bàn tay trắng, làm lại từ đầu, và có nhà, có tàu, rồi cho đến khi tới năm 1975.
(*He also came from the North and said to us about the life in there where we could go fishing. Therefore, my dad and mom decided to move to Phuoc Tinh, and then had lived over there for 20 years. They had to build everything from nothing. They had houses and boats, until 1975.*)

Nguyen: Cha Hương gì ạ.
(*Father Huong?*)

Pham: Cha, Father tên là Hương.

Nguyen: OK. She was saying that uh—

Pham: Trần Ngọc Hương. Father Trần Ngọc Hương.

Nguyen: —like when they were on the boat, the ship, the ship took them to Ben Tre, Ben Tre first, and then her mother wasn't really happy there because she didn't know

anyone. But there was this priest, his name was Father Huong, and he was from the North as well, and he was saying that there were a lot of people from a fishing community that were going to settle here, and so they followed him, and they ended up in thành phố nào? Phan Thiết hả?
(Which city? Phan Thiet?)

Pham: Phước Tịnh.

Nguyen: Phước Tịnh, Phước Tịnh, um—

Pham: Phước Tịnh, Phước Tuy.

VanZandt: All right. P-H-U-O-C T-I-N-H.

Nguyen: Yeah. And they lived there for twenty years and—

VanZandt: Twenty years?

Pham: Yeah.

Nguyen: Yeah. And from there, you know, her parents had a clean slate so it was very nice.

Pham: Yeah.

VanZandt: So life was better in South Vietnam.

Pham: Đời sống rất là thoải mái, đồ ăn, đồ uống tự do, không phải lo lắng gì hết, với lại bỗng dưng tự nhiên cứ nghe người ta đánh nhau, không đánh nhau ở vùng của cô, nhưng đánh nhau ở vùng này, vùng kia, đánh tùm lum tùm la hết, cho đến năm 75 thì người ta di tản về chỗ cô nhiều quá, cô sợ quá, ngày nào cũng nhìn thấy người bị thương rồi máu me, rồi gì tùm lum hết, rồi người ta chạy, người ta ồn ào, người ta không có chỗ ở, người ta vô hè của nhà thờ, hè của trường học, người ta ở, cô nhìn thấy cảnh như vậy, cô sợ quá.

(There was nothing to worry when we lived over there. They found their freedom until they heard the news of wars in some other places. In 1975, people were moved to our places a lot. I was so scared because I saw a lot of people were with injury. Blood was everywhere, they lived every place. I was so scared.)

Nguyen: Dạ.
(Yes.)

Pham: Mà lúc ấy chồng của cô đi lính.
(My husband was a soldier.)

Nguyen: Dạ.

(Yes.)

Pham: Mà lúc ấy cô có 2 đứa con. Lúc ấy cô marry rồi, 2 đứa con, 1 đứa 5 tuổi, một đứa 1 tuổi mấy, 2 tuổi, 1 tuổi mấy tuổi, hình như một tuổi rưỡi, thì là cô cũng ở nhà, cô cũng trồng cây, nuôi heo, này kia, nuôi heo, nuôi gà, nhưng đến khi cô thấy vậy cô sợ quá, cô nản, chân tay cô run rẩy, cô thấy vậy cô sợ quá, cô nói má cô giờ làm sao thì tự dung có một ngày, thì nghe người ta nói là mình phải đi, nếu mà mình không đi thì cộng sản sẽ giết hết những dân di cư năm 1954 và những dân di cư năm 1945. Và nó sẽ giết hết, và khi cô nghe như vậy, cô nói với má của cô là bây giờ má tính sao, thì má của cô nói là bây giờ nói như vậy đây, bây giờ má của cô biết rồi, đi thì đi đâu, không ai biết là đi đâu cả, rất là hoang mang, rất là lo sợ, rồi khi đến một ngày, lính, một bầy lính, lính đông lắm, lính chạy, cộng sản nó đuổi, xông đánh nhau, thế là nghe thấy tin ngưng chiến, tổng thống lên đài nói là ngưng chiến, thế là giao quyền lại cho cộng sản thế là bà con cứ ùn ùn chạy ra biển, đường bộ thì không thể đi được vì cộng sản nằm hết, thì đi ra đường biển. Thì chỗ cô ở thì có 1 cái sông lớn lắm, chạy có tí thôi, tàu, thuyền lớn chạy có nửa tiếng thì ra tới hải phận quốc tế, tiến ra tới cái cửa, thì có tàu chờ, thế là bà con kéo nhau ùn ùn chạy, gia đình của cô thì đi lạc, thì người ta chạy ra đó, mình thì chạy về bến đá, sao mai, vũng tàu, nằm ở đó ngủ, một ngày một đêm, đến ngày hôm sau thì ba của cô lái tàu, chạy trở về, thì hang xóm láng giềng của cô không còn ai cả, người ta đi hết, chỉ còn lại những người lạ, những người lính, than nhân, người ta chạy tới đó, người ta đau, người ta bị thương, người ta đói, người ta chết, rồi những người còn lại mà không có thuyền để đi, thì người ta đành ở lại, rồi bây giờ cô với chú rất là hoang mang, ba với má của cô rất là sợ, tại ba với má của cô, có 8, 9 người con lặn, nhỏ nhỏ nhỏ nhỏ thế này này, mà cô là lớn, thế là sợ quá, ba cô bốc xuống tàu đi, ba cô nói là một mình ông thì không có lái tàu được, phải cần 1 người help, ba của cô chồng của cô không muốn đi, tại chú muốn có ba má chú thì chú mới đi, còn để ba má ở lại thì chú không có đi, chú bên kia cũng là lớn, bên gia đình của ông bà nội thì chú cũng là lớn, chạy ra chạy vô, chạy ra chạy về để kêu thì bà mẹ của chú thì muốn cho ông em trai đi, ông em trai thì tiếc của, bà vợ bà tiếc của, bà mới gầy dựng lên, rồi nhà có một bầy con, cũng mười mấy người con, rồi không muốn đi, ông ấy không đi, bà nội, bà mẹ của chú không đi, thì chú không đi, thì cô nói với chú, muốn ở lại thì chú đi sau thì chú đi thôi, thì ba con dòng họ của chú cũng có tàu, nhà nào cũng có tàu, sau này đi với ai cũng được, còn cô thì đi với ba của cô, thì lúc cô đi rồi ấy, một lần cuối cùng cô chạy về nói với chú, chú đi chú đi, để sau này chú khỏi phải hối hận, về sau này tìm nhau sau thôi, chứ má của cô rất là hoang mang, hoang mang lắm rồi, thì phải đi thôi, thì sau đó, chú quyết định chú chạy theo cô, thì chú chạy theo cô, thì một đoàn người ở họ nhà chồng quyết định đi theo hết luôn, ra để máy 4 mươi mấy chiếc tàu đi hết luôn, đi chung luôn.

(This was when I was married and had 2 children. One was 5, and one was about 1 or 2 years old. I was at home to plant the trees, take care of pigs, chickens, but when I saw it, I was so scared. My hand was trembling, and I asked my mom what I'm going to do. Until one day people said we had to go, if we didn't leave, the Communists would kill us, but we didn't know where to go. I saw some soldiers run away because of the Communists, and heard the news that the president announced to give the Republic of Vietnam to the Communists. The road was in the command of the Communists, so they used the river to escape. My house was really one big river, but

my family got lost. We had spent one night at Sao Mai, Vung Tau. Then we got back home, but nobody was here. All of the neighbors were gone. Those who could see were strangers, soldiers, injured people or people who don't have boat to escape. My dad and mom were so scared because they had 10 children to take care of. My dad could not drive the boat without help. My father-in-law didn't want to leave, so my husband didn't want to leave either. We both were the 1st child of the family. His mom wants her brother come, but he didn't want to leave because of his properties. Finally, I decided to go without him and meet him up somewhere later. Suddenly, all of my husband's relative decided to come along with me.

Nguyen: Bố mẹ của chú?
(*Your husband's parents?*)

Pham: Đi hết luôn, đi một đoàn đi hết luôn, tại giờ phút chót đi hết luôn, tại cô có nói, nếu mà sau này có chuyện gì thì đừng có trách thôi, thì đừng có hối hận thôi, tại cô đã nói cho biết trước như vậy rồi, thì sau này chú đi thì mấy người kia đi theo luôn, bị گیر ở cả New Orleans này nè.
(*All of them. I said if they didn't go, they needed to make sure that they would not blame on anything or regrets later. I told them so, then my husband decided to go with me, and all his family followed him, and all live in New Orleans now.*)

Nguyen: Vậy để cho cháu nói—um, she's saying that they, well, when she was growing up in Phuoc Thinh—đúng không—they were living a pretty comfortable life. They were hearing about fighting throughout the country, but there wasn't any fighting around her area until around 1975. And so, like that's when she actually saw the fighting up close. There was people getting injured, like blood and stuff a lot. And people would take refuge in the church and in other places around, and she was becoming very scared and worried about the future. And when the announcement came that the South had surrendered, she was saying that—she was asking her mom, you know, “What are we going to do now?” And she had heard that the Communists were going to punish everyone that left in 1945 and 1954, and so, like, she became really scared then. And so when the day came that the announcement was made that the war was ending, everyone was rushing, because they lived near the sea, so everyone was rushing to get out. And her father was going to use a boat, but he was saying that he wasn't going to be able to go by himself, but her husband—she was married at the time—cô muốn viết cái gì hả? Oh nóng—
(*Let me, said—do you want to write down something?*)

Pham: Không. Cô quạt thôi. Nóng từ hồi nãy rồi.
(*No. I just fan myself. I've been hot for a while.*)

VanZandt: Fan? Yeah, I know it's [hot]—(someone delivers water). Ah, nice!

Pham: Yeah. (laughs)

Nguyen: Uh cô nói là lúc đi là là là bố của cô đi trước có muốn đi ra tàu trước nhưng mà cô phải chờ chồng cô.

(You told me your dad wanted to leave, but you had to wait for your husband?)

Pham: Phải chờ.

(Yes, have to wait.)

Nguyen: OK. She was saying that her father had a boat, but he said he wouldn't be able to do it by himself, so. But her husband didn't want to leave without *his* parents, so. His family was very against going because his parents—tại sao bố mẹ của của chú không muốn đi vậy?

Pham: Tại vì có 2 chị em thôi, bố mẹ chết sớm, bà mẹ bà chết khi bà má của chú còn nhỏ, rồi ở với ông bố, ông bố nuôi nuôi nuôi cho lớn rồi sau này, sau 12 năm rồi cái bà cố chết, rồi ông đẩy ông mới lấy vợ, ông ấy lấy bà dì ghẻ, bà dì ghẻ ở như vậy thì được ít năm thì bà mới đi lấy chồng, thì có 3 chị em, nhưng một người thì ở Sài Gòn, xa quá không đánh tin cho nhau được, còn ở trong làng đó thì có 2 chị em thôi, sống với nhau từ nhỏ, nên rất là thương nhau.

(My husband's mom had brother and sister. Their parents died when they were too young, they were raised by their father. Then their father got married. The step-mother stayed single for few years before she got married again. We had their siblings. One sister got married at Saigon and was too far to contact, so, she loved her brother too much because they all lived in the same village since they were young.)

Nguyen: Chị của chồng cô?

(Your husband's sister?)

Pham: Không, má của chồng cô có 1 người em trai, có 2 người em, một người em trai, một người em gái, nhưng mà người em gái lấy chồng ở Sài Gòn thì không liên lạc được thì bà cứ quán lấy người em trai, bà không muốn đi, còn chồng của cô thì muốn cho bà má, gia đình bà má đi hết luôn, mà cái bà mợ dâu, là vợ của ông cậu em, bà tiếc của, bà không muốn đi, cho nên mấy người này cứ chờ hoài, chờ gần đến chiều rồi, từ sang cho đến chiều rồi, mà bà cứ ngồi bà khóc, bà không chịu đi, thành ra sau này cô quyết định cô đi.

(No, my husband's mom had one brother and one sister, but her sister got married at Saigon, too far to contact. Therefore, she really loved her brother. She didn't want to leave because of her brother. After waiting for a long time, I decided to go.)

Nguyen: Chờ cái em bên Sài Gòn hay chờ gì?

(Wait for her sister in Saigon?)

Pham: Không, chờ cái ông cậu ấy, quyết định sẽ đi.

(No, they waited for my husband's mom's uncle.)

Nguyen: Dạ.

(Yes.)

Pham: Ở gần nhau, nhưng mà bà vợ của ông em đó, bà không muốn đi.
(*They were from the same village, but his wife didn't want to go.*)

Nguyen: Dạ.
(Yes.)

Pham: Ông em trai của mẹ chồng cô thì muốn đi.
(*My mother-in-law's brother wanted to go.*)

Nguyen: Dạ.
(Yes.)

Pham: Nhưng mà bà vợ của ông ấy không muốn đi, bà tiếc của, bà không muốn đi.
(*But his wife didn't want to leave because of her properties.*)

Nguyen: Uh, OK—vậy cả gia đình.
(*OK, the whole family.*)

Pham: Rồi cả gia đình cứ ngồi khóc, cứ ngồi chung quanh về, rồi khóc, cứ nói đi rồi bỏ nhà cửa lại, bỏ tàu lại, cái tàu mới build, rồi hết tiền ở trong tay, rồi hết tiền, lấy gì mà ăn, họ đi họ mang từ con gà, con heo, mang heo ra ngoài tàu để giết nữa. Mấy người đó họ tham họ mang hết, còn ba má của cô không mang cái gì hết, chỉ chạy lấy người thôi.
(*Then the whole family was crying; they talked about houses, boats, they would run out of money, so they didn't have anything to eat. They brought with them chickens, pigs, they brought everything, but my dad and mom brought nothing.*)

Nguyen: She was saying that she was wanting to get her husband to go, but her husband's family, they were waiting on one person, and one person was really adamant against going. And so, like, his whole family, his mom and her family was, you know, it took—they were just sitting around not knowing what to do.

VanZandt: (heavy sigh) Mm.

Nguyen: And so, and then she told her husband, you know, “Maybe I can go first and you can go after, and then we can try to meet up after.”

Pham: (shy chuckle) Yeah.

Nguyen: But then, like, when she said that, I think eventually he was saying, “OK, I'll go with you,” and then his whole family decided to come too. Cả gia đình đi luôn—còn mẹ của cô thì sao?
(*Whole family? How about your mom?*)

Pham: Thì cả gia đình đi đúng không, cả mấy chiếc tàu đi chung.
(*The whole family, all the boats came along with us.*)

Nguyen: đi hết hả?
(*All?*)

Pham: Đi lên, đi luôn thì gia đình nhà cô đã đi hết rồi, chỉ có ông chồng nhà cô là có troubles thôi.
(*Just my husband had troubles with his family, my family already left.*)

Nguyen: OK, right, right. (chuckles) Right, OK—rồi xong sau đó thì như thế nào?
(*And then what happened?*)

Pham: Rồi khi ra xuống thuyền để đi thì chạy cách bờ mấy chục mét, chạy cách bờ mấy chục feet thì Việt Cộng nó đuổi, nó bắn, bùm, bùm, bùm, bùm, bùm, cái tàu của ba cô, mấy cái tàu kia thì không bị thương, còn cái tàu của ba cô, trước mũi tàu có cái cây, thì bắn bay cái cây đó luôn, nhưng mà lúc bấy giờ, cô với má cô khóc thối, làm thất kinh, nhưng mà không ai bị sao hết, nó chỉ bay mất cái cục gỗ ở đằng trước tàu đi thối, nhưng mà không bị lủng tàu, hên là không bị lủng tàu, rồi ba của cô chạy đến 5h chiều, 12h bắt đầu đề máy chạy, thì 5h chiều ra tới hải phận quốc tế thì tàu Mỹ và tàu Phà Lan nằm ở đó, họ đón rồi, thế là gia đình nhà cô, chờ có mấy tiếng đồng hồ sau, thì họ có lệnh, họ bốc mình lên, nhưng khi nhận được lệnh rồi, họ lại sợ ồn ào, tại vì trên hai chiếc phà lan đầy người hết, tại vì người ta nằm đầy cả một tuần lễ rồi, họ nằm ngoài đó họ chờ, họ bốc người, dồn tùm lum lên, rồi chỗ ăn, chỗ ngủ, chỗ gì, người ta phải ngủ gật, rồi hồi hám rồi người ta đi tiểu tiện rồi dơ dáy. Trời ơi mà cô hên lắm, cô ra tới nơi thì người ta tính bốc lên, nhưng mà khi không còn chỗ nữa, đầy hết rồi, hai cái phà lan đầy hết rồi, thì người ta phải kêu, thì người ta phải gọi các nơi, chờ các đoàn tàu khác tới rước, thì lúc ấy các tàu khác tới thì cô nhớ có một cái tàu, kêu bằng tàu của Úc hay của gì ấy, cô quên rồi, to lắm đi buôn, trên đường nó chạy đi nước khác nó lấy hàng thì thay vì nó lấy hàng, thì nó chạy đến địa phận quốc tế của Việt Nam, nó tới cửa biển để nó bốc người Việt Nam, để nó lấy tiền chính phủ Mỹ để chính phủ Mỹ trả cho nó, mỗi một đầu người là bao nhiêu tiền đấy, đại khái là như vậy. Thì mấy người đó, thay vì bốc hàng ở nước khác, indo hay Thái Lan, hay là Philippine gì đó thì cô không biết, cô không nhớ rõ, thì hồi đó cô có nghe, nhưng mà cô không nhớ rõ, họ chạy tới đó, họ bốc người để họ lấy tiền. Rồi những người người ta tới trước rồi đó, đói khát, rồi tiểu tiện, rồi dơ dáy, thì người ta phải bốc trước, còn đoàn tàu của cô ra sau thì mình phải ở dưới thuyền, mình chờ lệnh, thì à.

(*And then, when we just went by about a few meters, the Communists started to shoot at us. Luckily, my boat just broke a little bit in the, in front, not much damage. We went from 12-5 p.m., then we saw the American ships and 2 freighters. They had orders to take us, but the freighters were full of people because of some earlier arrivals. We had to wait for the ships from other places came to take us with them. Instead of transporting the merchandise, they would use to move people around to earn money. The environments were so bad. People were hungry, thirsty, and dirty, so they needed to go first. About us, we had to wait for an order at our ship.*)

Nguyen: Dạ mấy tiếng hay cả ngày?
(*A few hours or whole day?*)

Pham: Mình ngủ dưới đó một đêm, 7h sáng mai họ có lệnh họ bốc, rồi khi tàu buôn nó cao quá, người ta thả cái rọ, cái lưới cái lưới to để người ta câu hang đó, con biết không? Người ta thả rồi người ta căng ra, xong rồi người ta thả cái kiện hang, rồi người ta thả nó lại, người ra rút lên, để cho khỏi rớt đồ của người ta ra, thì người ra lấy cái đó người ta câu người, mà mỗi một lần, người ta bỏ gỗ hay là cái gì ở trong đây, để cho người đứng vào đây rồi người ta câu, rồi từ từ, rồi mấy cái người, mấy cái người dưới phà lan, người ta sợ không có đem người ta lên ấy, người ta bám vào bên ngoài cái rọ, có hiểu không?
(*We have spent a whole day in our ships. 7 a.m. we received an order to come to the freighter. They used the nets to move people. Some people were scared to be left behind, so they tried to stick to the outer of the nets. Do you understand?*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Nếu như cái bịch mà mình hớt cá vậy nè, thì con cá nằm ở trong, thì còn mấy con cá khác bám ở ngoài, mấy người khác bám ở ngoài, rồi khi người ta câu lên, hoảng quá, rồi rớt xuống tùm tùm, tùm, cô đứng cô sợ quá, cô run, người rớt xuống nhìn sợ quá, chết tùm tùm hết, ra tới đó còn bị chết, cô sợ quá, kinh hoàng quá, bây giờ mỗi lần nhắc hay nghĩ lại, cô sợ lắm. (speaking with great emotion)
(*Like we used the nets to fish. Some fishes are on the inside and some fishes are on the outside. And when people pull the net up, some fishes were falling off. When I saw people died in front of my eyes, I was still so scared.*)

Nguyen: Dạ, dạ, um, she was saying that when they got the boat ready, it was around 12:00, and they hadn't traveled—

VanZandt: At night?

Pham: Ban ngày, buổi trưa.
(*Daytime, at noon.*)

Nguyen: Noon, noon. And they got several meters off shore, and then the Communists were shooting at them, and other boats didn't get hit but her boat got hit. But the only thing that was hit was one of the, I think, rods at the front, but no one was hurt so she's very thankful for that. But then later on about 5:00 they reached the American ships that were waiting, but when she got there there were already a lot of people on the ships; too many people on the ships, so her boat wasn't able to be picked up right then. So they had to stay overnight, and the people on there, on those ships, they had been there for maybe a few days, and so they had, you know, they didn't have much food, and not much hygiene, so it was not a great place to go to, actually. And since the ships were all full, the Americans actually got an Australian freighter, I

believe she said—she thinks it was Australian—but one of those huge freighter ships that would usually bring uh, that would do shipping.

VanZandt: Sure.

Nguyen: And she said that the American government would pay them to bring the people onto their boat, onto their ship. And they would bring the people from the earlier ships first, like the ones that were actually on the ships for several days already, so they were first. And her family actually spent the first night on her boat, and then the next morning they would be going onto the freighter. But the way they would bring people on the ship, they would use kind of what they would use to bring cargo on the ship, they would use that to bring people. And then so it would be like a little platform where, with like ropes on the side and everything. But then, like, when people were being transported from the boats, other people would be scared, people from the ship would be scared that—the other ships would be scared that, oh, we wouldn't be picked up, so they would hang on, on the way up too, and some people would drop down. And so seeing that, she became very scared and, it's kind of—

VanZandt: Could she swim? I'm just curious—

Nguyen: Cô có bơi được không?
(*Could you swim?*)

Pham: Cô không biết bơi.
(*No, I can't.*)

VanZandt: Ah.

Nguyen: No. (chuckles)

VanZandt: No wonder.

Nguyen: Yeah. And so—sau đây người ta rút tới phiên cô thì sao?
(*How about your turn?*)

Pham: Rồi những người nào, những người mà lên phà lan đó, có người thì 1 tuần, có người thì 5 ngày, 4 ngày, 3 ngày, nhưng mà đến phiên ba má cô ra tới nơi thì người ta định đem mình lên phà lan đó rồi chờ tàu tới rước, nhưng mà họ thấy chật chội quá, thì họ không cho lên nữa, họ nói là ở tại dưới thuyền, dưới tàu của mình, ở lại một đêm, sang mai thì họ mới bắt đầu họ rước, thì là khi họ cho hết mấy người kia lên, thì họ mới bắt đầu cho đoàn tàu của cô lên, cho đoàn tàu của cô lên phà lan, thì lúc mà mấy người kia lên mấy cái tàu buôn rồi thì đến đoàn tàu của cô lên phà lan, cô thấy cái cảnh tượng ở trên phà lan, cái gì cũng có, tiểu tiện, đồ đạc, rác rưởi, cái gì cũng có hết, những cái gì mà người ta tiếc của, người ta mang đi, cũng có hết, lúc đây, người ta chỉ cần cái mạng sống thôi, người ta chỉ cần đi lên tàu được thôi, còn những chiếc va li người ta nằm lại, đồ đạc quý giá, nằm trong đấy, không ai muốn lấy cả, lúc bấy giờ

người ta nói, mỗi người trên tàu phát loa xuống ấy, người ta thông dịch, người ta nói là, mỗi người chỉ được mang theo 5kg đeo trên người, thì phải cởi ra, lấy những giấy tờ, lấy những gì cần thiết, những cái gì giục lại chứ đem lên không được, nên người ta giục bữa bãi ở dưới phà lan, phà lan to lắm, cháu biết là rộng to.

(For the earlier arrivals, they had stayed at the porches, some were there 7 days, 5 days, 4 days, but when we arrived, we needed to get in the porches first, then wait for the freighters. There were so many things in the porches: trash, luggage. People did not want to get rid of their properties so they tried to bring everything. At that point, people just wanted to save their life, so they just want to get on the ship. There were suitcases and valuable stuffs that were left behind. Then we heard the announcement from people on the ship that each of us could only bring 5 kg and our I.D. cards. So people got rid of their belongings and threw it on the floor of the freighters.

Nguyen: Dạ phà lang nó là—
(*The freighter is—*)

Pham: Cái tàu đấy, cái tàu mà để người ta chở hàng đấy.
(*The freighter is the ship that people use to transport goods.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Cái tàu bằng phẳng như vậy thôi, nhưng mà nó có rìa, người ta để chất hàng, người ta đưa đi, kéo đi, tàu nó đẩy từ nước này sang nước kia, gọi là phà lan, lớn lắm, nó chứa người trên đấy dơ dáy, ồn ào, rồi khi người ta nói vậy thì coi những cái gì quý giá, thì gia đình cô mang đi được để ở dưới thuyền đó, là kể là chỉ lên được có người không, má của cô trải cái khăn ra, mà cái khăn vuông của mấy người già hay đội, trải ra, rồi xếp cho mấy đứa con mỗi đứa mấy bộ quần áo rồi cho nó đội vào người, rồi lỡ có thất lạc thì nó có quần áo nó mặc, thì có cái gì quý giá thì má cô mang theo, nhưng mà 9-10 đứa con như vậy thì má của cô đâu biết bịch nào với bịch nào, gói thì gói vậy thôi, nhưng mà khi đeo trên người thì đeo toàn quần áo của con thôi, có cái túi đồ ngon lành thì má của cô cho 5, 6 người hàng xóm đi ké, họ không có trả tiền gì hết, nhưng mà ba má cô tội nghiệp cho đi được mấy anh em, và họ đi, má của cô trong lúc đeo nặng quá, thì đưa cho họ cầm giùm cho một bịch, thì má của cô tưởng đi đâu họ cũng đi với mình, mà không ngờ khi bị thất lạc, người ta bốc thì mạnh ai nấy leo, thì người ta chỉ có 1 thân, 1 mình, người ta có mấy anh em, thì người ta leo cầu thang, người ta lên dễ dàng, còn ba má cô thì một bầy con, đi đâu thì lo mấy đứa con, sợ bị lạc, cái túi đồ quan trọng thì đưa cho người đẩy, đưa cho người đẩy cầm giùm, họ đi tìm ba má cô mấy ngày, sau không được, đi sang tàu khác rồi, thì cô thấy người ta rút xuống song người ta chết thì cô sợ quá, cô cứ đứng cô run, cô không lên tàu nào được, thì cô cứ đứng lì ở đấy thôi, rồi chồng của cô nói là không có lên ah, cô kêu má cô đứng lại đi, rồi chờ tí, rồi tàu khác vô rồi đi, chứ mà đi như vậy sợ, ba má cô không sợ, không chịu nghe, ba má cô sợ, sợ người ta chở về Việt Nam, thì mình không còn, sợ bị cộng sản giết, sợ quá cứ đi lên, lúc mà ba má cô lên cái tàu ấy thì bị đau mắt, bị đau mắt thế này nè, mắt không thấy đường luôn, cả tháng trời, hơn tháng trời không thấy đường, người ta vào đảo người ta còn lầy cho những người khác nữa, lúc cô còn ở lại,

cô lên thuyền sau cùng, khi không còn tàu nào rước nữa, khi không còn người nữa thì tàu Mỹ nó bắt đầu nó với vô, cái tàu Mỹ áp vô, họ cứ kêu, họ cứ kêu come on.
(The ship was so flat to transport the merchandise. These things were too big, but full of people. We used a little piece of the clothes to pack the packages. My mom let her children wear their clothes, so if they were lost, they had something with them. By the time we escaped, we helped some people and went with them. My mom gave something to them, but unluckily, we lost each other, so our important things. My dad and mom were scared of being left behind, so they went away. I stayed at the porch and waited for the last ships came to get us.)

Nguyen: Dạ vậy lúc này cô ở dưới thuyền còn.
(Were you at your ship?)

Pham: Lúc này cô lên rồi, họ đem cô lên rồi, họ kéo mình vô, cho chạy sát vô, bắt đầu họ cho nhân viên của họ xuống, lính Mỹ ấy, nó xuống nó bê đứa con nít từng một, còn những người lớn thì họ thả cái đồ xuống cho mình đứng lên, rồi người ta kéo lên, cho đến khi người ta bốc đến người cuối cùng rồi thôi, cô lên phà lan được rồi thì cô không lên các tàu buôn, cô thấy người ta rớt xuống chết cô sợ quá, cô sợ quá.
(I was already onboard. The American soldiers came down to carry each child, the adults had to climb on the thing then get pulled up. I could get on the freighter, but I could not get on the merchant ship. I was so scared when I saw people falling off.)

Nguyen: Tại sợ quá? dạ cái tàu phà lang rồi cái tàu gì nữa cô có nói đi từ phà lang tới.
(It was scary, the freighter and another ship coming from the freighter.)

Pham: Minh cái tàu, cái thuyền mình chạy ra đây, chạy ra đây, mình cột ở đây, lính nó xuống nó bốc mình xuống cái phà lan ở đây, rồi mình chờ trong vòng 1 tuần lễ, các tàu buôn khác nó áp vào đây, nó bốc mình từ cái phà này sang cái tàu của họ, để họ tính tiền đầu người của Mỹ. Họ đi đầy người rồi, họ đi.
(The soldiers took us to the freighter and we waited for about a week. The merchant ships gathered around our freighter and picked us up from the freighter to their ships and charged the Americans by head count.)

Nguyen: Buôn cũng là giống như phà lan luôn hả? Từ cái phà lan là như thế nào?
(The merchant ships were like the freighter. How did it feel when coming from the freighter to another ship?)

Pham: Không. Cái tàu, cái tàu chứ.
(No, it was a ship.)

Nguyen: Nhưng mà trải trong mấy cái phà lang nó nhìn giống thế nào?
(What does the freighter look like?)

Pham: Tàu phà lan là cái chỗ để dưng chân, họ dòn người lên, họ dòn người lên, giống như mình chạy bão, mình ở trong nhà, mình không có chỗ nào, thì người ta bỏ cái xuống.

(The porch was where we stopped by, they used to move people when the hurricane or thunderstorm coming.)

Nguyen: Bây giờ cháu muốn biết cái phà lan nó nhìn giống như thế nào?
(I want to know how it looks like.)

Pham: Bây giờ con ra sông Mississippi này nhiều lắm.
(The Mississippi River has a lot of them.)

Nguyen: OK, OK, OK—cái buồng mây tàu buôn nó khác làm sao?
(What is the difference between the sections in the merchant ship?)

Pham: Tàu buôn thì nó chở đồ, trong đó mấy cái hầm đó, trong đó nó chở bao nhiêu triệu bao bắp, lúa mì, hay là dầu, đó là tàu buôn.
(The merchant ship transport goods in their basement. It transported million bags of corn, wheat or oil.)

Nguyen: OK.

Pham: Đấy, nó chạy trong sông Mississippi này nhiều lắm, mỗi ngày, có bao nhiêu chiếc nó chạy đây, đi qua nước này nước kia, gọi là tàu buôn.
(There are a lot of them in the Mississippi River; they run through a lot of countries.)

Nguyen: Vậy là nó giống như cái porch.
(It was same as the porch.)

Pham: Cô không biết tiếng Mỹ gọi là cái gì.
(I don't know how it is called in English.)

Nguyen: Cho con nói. Yes, she was saying that she was still very scared of going up to the boat because she was seeing a lot of people fall and everything. And once she got up there, people had gone on their little boats with a lot of belongings, but once they got there they had realized, you know, what their main goal was, just to get on this boat, so like all their belongings weren't important anymore. And also that before they could go anywhere else, they were required to take only up to five kilograms of belongings, so there was a lot of trash and everything on there on the first freighter she was on. And so she, let's see—

VanZandt: Did she have children with her? And we'll get to this maybe another time in her history, but—

Nguyen: Cô—lúc này cô có con rồi đúng không?
(You already had children then?)

VanZandt: —she was married. And did she have any children?

Nguyen: Yeah, she had children.

VanZandt: How many children?

Pham: Yes.

VanZandt: We know you had ten children, but you had two with you. How old were they?

Pham: Two, yeah.

VanZandt: What age?

Pham: Right now or before?

Nguyen: No lúc lúc đi đó.
(*No, when you left.*)

Pham: Lúc đó hả, một đứa con gái 5 tuổi, và 1 thằng con trai 1 tuổi mấy.
(*One five-year-old daughter and one one-year-old son.*)

Nguyen: One five-year-old girl and one one-year old.

VanZandt: Ah, a baby.

Pham: Một tuổi mấy, hai tuổi.
(*About one year old to two.*)

Nguyen: Dạ. She's saying that for the little kids, someone from the ship would come down and bring the kids up. But for the adults, they would have to climb, and that's what she was scared of.

VanZandt: Tall, high?

Pham: Yeah.

Nguyen: Phải lên, phải trèo cái cái ladder hả?
(*To climb up the ladder?*)

Pham: Cầu thang đúng rồi. Sợ đúng rồi.
(*Yeah, the ladder. I was afraid of the ladder.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Cầu thang đi lên cao lắm, cô sợ, không dám leo lên, cũng không dám bước vào trong rọ.
(*The ladder was too high, I was afraid so I didn't climb, and also did not want to step into the net.*)

Nguyen: She was very, she was too scared to go up that thing until, she was like the last person from the boat [climbing up]. Cô then cuối cùng đi được.
(*Then, finally, she could go.*)

Pham: Cô là người cuối cùng đi.
(*I was the last one.*)

VanZandt: You had to go.

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Cuối cùng trên chiếc phà này nè, nó chỉ còn mấy trăm người thôi, thế là tàu Mỹ nó vào, nó cho cái cano, mình gọi là cái bo bo ấy.
(*Finally, the Americans used canoes to move us. There were only about one hundred of us.*)

Nguyen: Dạ.
(*Yes.*)

Pham: Mà nó to hơn cái bo bo, phải lớn hơn cái bo bo nhiều, cô gọi là cái cano, cái cano chạy áp sát vào cái phà, xong rồi mình đi xuống, mà cô cũng không dám bước nữa, xong rồi mấy người lính, họ cầm hai nách của cô, họ nhấc qua bên kia, rồi người bên kia chụp lấy, hồi ấy cô gầy lắm, cô cân chỉ được bốn mươi mấy kg bên Việt Nam, chỉ được 8 mươi mấy lbs bên này thôi, rồi nó cầm cô ném qua một bên, rồi cô sợ quá, cô hét lên, cô khóc. Còn con của cô, nó cầm hằm bên nách.
(*The canoe got close to the freighter, then we started stepping on it. I did not dare to take a step. The soldiers had to carry me by my armpits and threw me on the canoe. I was so skinny back then, about 80 pounds, so it was easy for them to throw me from our ship to the canoes. I was so scared and screamed.*)

Nguyen: Dạ cái này là đi từ cái phà lang qua cái tàu buôn all right, OK.
(*From the freighter to the merchant ship?*)

Pham: Cái này là từ phà lan qua cano, rồi bắt đầu từ cano nó mang mình qua tàu Mỹ, ngon, va êm, và mình đi theo cầu thang, mình lên tàu lớn thôi. Là khi vô đến tàu là cô gặp một đám người bà con của cô ở đây, cô là mấy người lên sau cùng. (chuckles)
(*No, from the freighter to the canoes, then I just needed to climb up by using the ladders to get in the ship. I saw my relatives there.*)

VanZandt: She got on?

Nguyen: Dạ vâng—yeah. When she was leaving the freighter to go onto the U.S. ship to get out of there, she was also scared to get from that to the canoe, because there was, I guess, a tug boat or ferry between the two ships. And so she was very scared to go.

Pham: Um-hm.

Nguyen: And she was actually too scared to go, but someone picked her up and threw her. (chuckles)

Pham: (chuckles)

Nguyen: (chuckles) She said she was very skinny back then, so, um—

VanZandt: (laughs) Tossed you on board.

Pham and Nguyen: Yeah.

Nguyen: But once she got to the American ship, everything was good because she saw a lot of people that she recognized, she knew, um—còn mấy mấy người mà mấy người hàng xóm mang mấy cái giấy tờ không đó, không có gặp lại được nữa hả? (*You didn't see your neighbors?*)

Pham: Cô cũng không gặp được, xong rồi cô cũng không biết má của cô như thế nào nữa.
(*I hadn't seen my mom since then, I didn't know how she was up to.*)

Nguyen: Mất giấy tờ à?
(*Did you lose your I.D. card?*)

Pham: Mất giấy tờ, sau đó cô lên tàu Mỹ bên trong thì tự nhiên cô gặp được bà con bên chồng của cô, ngồi hết ở trong đó, thì cô cũng biết ba má cô đã lên tàu an toàn, không bị gì hết, nhưng mà người ta chạy đi hướng nào thì cô không biết, nhưng mà cô sợ quá.
(*I lost my personal documents. After I got on the American ship, I met the relatives on my husband's side. I knew that my parents made it to the ship, but I did not know which way they went.*)

Nguyen: Nhưng mà trong tàu trong trong—

Pham: Không ba mà đi sang tàu khác, còn ba má cô, nhưng mà từ phà lan lên tàu mỹ thì cô là người lên sau cùng, nhưng mà khi mà cô lên tàu, gặp trong boong thì cô gặp gia đình chồng cô ngồi hết trong đó, rồi từ đó mà đi thì bao giờ cũng đi chung với nhau hết.

(My parents were in different ships. I was the last one who came from the porch to the ship. From that time, I always went with my husband's relatives.)

Nguyen: ồ vậy hả? Dạ mà trong cái tàu phà lang mà cô cô là cô cô đi riêng thuyền khác luôn hả hay sao? Tại sao mà đi tàu khác?
(You go by yourselves? Why did you get in different ships?)

Pham: Vì người ta bốc, tại vì bao nhiêu triệu người, người ra đâu chở hết được có rất nhiều tàu buôn tới để bốc người lấy tiền người ta đi chở hàng lấy tiền, chở người để lấy tiền mà chứ không phải một tàu mỹ không mà chở người đến nước này, không có đủ tàu để chở, mỹ họ gọi lên trên đài, đâu ở đâu mình không biết, nhưng mà khi người ta nhận được lệnh là người ta tới đó bốc người đi người ta lấy tiền, chính phủ mỹ trả tiền để bốc người di tản, bốc người việt nam di tản.
(Because there were millions of people, the ships could not handle that, so Americans had to use the freighters from our places to move us around. The freighters took us by money.)

Nguyen: She was saying that she was the last person off the freighter to the U.S. ship, and when she got there she was able to find her husband's family and they were all together. Her parents actually were on a different ship because, you know, the freighter, it held so many people, but these ships, they would have to separate them.

VanZandt: Families were separated.

Nguyen: Yeah.

Pham: Mm.

VanZandt: OK. But her parents did leave, too?

Nguyen: Yes.

VanZandt: And the grandparents, did they stay behind, or were they living?

Nguyen: Ông nội, ông ngoại của cô về Việt Nam hay sao?
(How about your grandfather and grandmother? Come back to Vietnam or else?)

Pham: Không. Ở lại North Việt Nam, không đi.
(No, they stayed at North Vietnam, they are not moving.)

Nguyen: Yeah. Yeah. They were in North Vietnam. They never—

VanZandt: They stayed in the North; they never left.

Nguyen: Yeah.

Pham: Tại vì đi thì sợ trở về nhà không nhà cửa rồi sợ cái này, sợ cái kia, rồi thôi ông bảo ở lại đây, cùng với mấy người con còn lại ở lại đây, có mình má của cô đi tìm chồng thì đi thôi. Lo cho má của cô đi thôi, còn ông bà ở lại với mấy người con khác. Rồi trong khi xuống tàu như vậy được rồi, họ chạy mấy ngày mấy đêm thì tới Phi Luật Tân thì dùng chân ở đó để nghỉ ngơi, tắm rửa, xả hơi, ăn uống ở trên đó cho lại sức rồi tiếp tục hành trình về Guam. Cô ở Guam mấy tháng, người ta ủi rừng đi, người ta căng lều ở.

(They didn't want to move and stayed with their children. Just only Mom escaped to find my dad. The ship stopped by at Philippines to rest, take a shower, eat, to be ready for a long trip to Guam.)

Nguyen: She said the American ship went a few days, nights and days, landed in the Philippines. And [when] she was in the Philippines, they were able to, I guess, rest and recharge and shower and—

VanZandt: Eat!

Nguyen: —eat. And then after that, they made it to Guam. And so in Guam they made a refugee camp. Giống như bỏ lều cho người ta.
(They made a refugee camp.)

Pham: Người ta làm lều giống như lính ấy, người ta căng lều, giống trại lính ở, trong mấy cái phim liên xô, với mấy cái giường của lính, chăn của lính, là họ cho mình nằm.
(People made tents like in military camp that we see in Russian movies. The beds and the blankets were given to us.)

VanZandt: (whispered while Ms. Pham was speaking) That was a large refugee camp.

Nguyen: Yeah.

VanZandt: Can I just ask? What were you feeling leaving your homeland? What was going through your mind, once you made it safely on that American ship and you knew you weren't going back?

Pham: Sao?
(What?)

Nguyen: Tâm tình của cô sao? Lúc ấy?
(How did you feel at that time?)

Pham: (Mrs. Pham begins to cry while giving her response) Lúc ấy, khi cô bước lên tàu Mỹ rồi, cô mới nghĩ, không biết bao giờ mới trở lại quê hương. Thì lúc bấy giờ mình buồn lắm, cô ngồi cô khóc, cô khóc rồi cô nói, không biết bao giờ mới trở lại, thì cô cứ ngồi khóc như vậy thì mấy người Mỹ cứ hỏi, what happened? Thì có người thông dịch, họ cứ hỏi tại sao lại lên tàu Mỹ, cô cứ ngồi cô khóc, thì cô nói là, cô ra đi

nghư vậy, thì ba má cô thất lạc, anh em của cô bị thất lạc, cô không biết phải làm sao, thì lúc bấy giờ cô buồn chán lắm, cô cũng không biết người ta mang mình đi đâu, mình đang ở giữa trời, giữa biển, không biết người ta mang mình đi đâu, tới nơi nào, rồi mình sẽ lập nghiệp ra sao trong khi mình không có tiền ở trong tay, không có đồng nào hết, mình không có tiền, không có cái gì hết, ngoài tấm thẻ căn cước ra, mình không có một loại giấy tờ khác, thì không biết mình làm gì để mình sống, mình buồn, cái về sau này, nhớ ba má, ngồi khóc nữa rồi cứ buồn như vậy, rồi cứ đi từ đoạn, từ đoạn như vậy, cô chán nản lắm, rồi lên Guam ở mấy tháng, rồi con cô mới bệnh, nhỏ nên nó bị bệnh, nó ỉa chảy, rồi cả nhà cô bị bệnh đau mắt, không thấy đường để đi, không thấy đường để lãnh đồ ăn, rồi mình phải nhờ mấy người ở chung lều với mình, đi lãnh về giùm mình, đưa cho mình, mình mò mò, mình ăn. Mắt mình không thấy đường, bị đau mắt ấy, tại tàu buôn ấy bốc mấy ngàn người, bốc mấy ngàn người chờ mướn cho Mỹ, khi mà người ta ở dưới hầm tối ấy, ở trên boong tàu thoáng, nhưng mà mưa, không ở được, nó cho người ta xuống hầm tàu, chờ bắp, chờ lúa mì này kia, nóng quá, dơ, bí hơi, người ta bị đau mắt, người ta bị đau mắt quá trời luôn, tội lắm, xong rồi bắt đầu lên Guam rồi, lây cho nhau, rồi bị bệnh tiêu chảy, đau mắt, kinh hoàng hơn nữa, rồi cái rừng đất đỏ, đất đỏ, rồi đá sỏi, rồi cây, người ta ủi hết cây xuống làm thành trại lều cho mình vô ở, rồi mỗi ngày bụi bặm dơ dáy nữa, không thể nào tưởng được.

(When I got in the ship, I started to think when I was able to come back my hometown. I was crying a lot, so the Americans asked me what happened. The translators translated for me about my situation. My parents and I were lost [from each other], and I didn't know what I should do or go. I run out of money, no I.D., nothing. I didn't know how to survive. I missed my parents a lot. I was bored. Some months later at Guam, my child started to get sick - diarrhea. My whole family had sore eyes, so we can't see. Some people from the same tents needed to take the food for us because of the worse situation in the ship, too dirty.)

Nguyen: Yeah. She was saying that, you know, she was thinking at the time, “When am I going to, ever going to go see my homeland again?” and (Mrs. Pham sniffing) so she was crying. And, you know, Americans on the ship were asking, you know, “Why are you crying?” and stuff like that, so she was—

VanZandt: Mm.

Nguyen: —she was just crying a lot because she was also separated from her parents as well, and so she didn't know where they were going, or she didn't have any money or anything at all, so it was pretty much all becoming very foreign to her. And also when they got to Guam, a lot of people there had a sickness in the eyes, because the ships that they were going on, it was more like a barge, I would say. So they couldn't stay on the top of the barge because of the rain or weather. And so they had to be in the bottom; it would be very hot, and like being with all the cargo that they were carrying. So I think she was saying that made a lot of people have eye problems. And so when they got to Guam, they had eye problems, peoples had other illnesses like diarrhea, and stuff like that. But, yeah, she was over there for a few months. Yeah.

Pham: Rồi sau đó mấy tháng, người ta chuyển từ trại này sang trại khác, nó cũng vòng vòng chỗ Guam đó thôi, người ta chuyển trại, cho nó sạch sẽ, ai tới trước thì nó mang mình đi trước, ai tới sau, thì nó mang mình tới sau. Mỗi cái lều như vậy thì nó có 1 số number, thì trên đó có hồ sơ, là mấy người đó tới năm nào, tháng nào, rồi từ từ người ta đem đi, rồi ai muốn ở lại Guam định cư, thì người ta đem ra thành phố ở, thì người ta thuê nhà cho này kia, còn ai không muốn ở Guam mà ở Mỹ hay này kia hoặc chờ đi nước khác, thì tùy, tiểu bang khác chứ, mà mình muốn vô Mỹ, mà tiểu bang khác chứ thì tùy. Lúc ấy con cô bị bệnh, thằng nhỏ bị bệnh nặng quá, người ta muốn đem gia đình cô về Florida đi trước thì mấy người họ hàng bên chồng người ta không chịu, người ta nói là cô muốn đi để sung sướng một mình, không muốn để ba má theo, rồi họ chửi cô tùm lum hết, họ chửi mắng cô tùm lum hết, rồi cô cũng buồn, cô cũng khóc thôi, cô cũng không muốn đi, người ta chửi quá rồi, chồng cô cũng không muốn đi, thế là ở lại, rồi cô nhìn thấy cảnh con cô bệnh, không có thuốc, rồi không đi nhà thương doctor gì, cô cũng khổ ghê gớm, xong về sau con cô bệnh nặng quá rồi, cô quyết tâm đi, thế mà chồng cô không đi, cô đi, thì cô nhận bảo trợ, để cô đi, giống như bắt đầu từ Guam thì người ta đưa về Fort Chaffee, trại lính Fort Chaffee thuộc Arkansas.

(Then we moved to other camps. One tent had its number and the files of the date of my family, when we were here. Whoever wanted to live at Guam, they would leave and come to the city. Whoever wanted to come to States, just stayed and waited. It all depends on their decisions. However, my child was sick. They decided to move my family to Florida, but my husband's family thought that I decided to leave them alone here. When I saw my child was enduring the sickness, I decided not to wait anymore; if my husband wanted to go with me, it was fine, but if not, he had to stay here. I moved to Fort Chaffee, Arkansas.)

VanZandt: Fort Chaffee, she's saying? Fort Chaffee, Arkansas [refugee camp]?

Pham: Yeah.

VanZandt: So that's where you landed?

Pham: Yeah.

VanZandt: Ah!

Pham: To Guam, Guam, uh—

VanZandt: Guam to Fort Chaffee.

Pham: Yeah. Rồi về đây, con của cô bệnh quá, người ta mang cô đi, chồng cô lại một lần nữa theo bố mẹ, thì cô nói là bây giờ cô ra cô cất hồ sơ của chồng cô ra, cô nói là chồng cô muốn theo bên ba má, còn con tôi thì bị bệnh, tôi muốn đem con tôi đi chữa bệnh, còn chồng tôi đi sau, thì tìm tôi sau, tôi để địa chỉ lại, tôi yêu cầu để địa chỉ lại, khi nào chồng tôi muốn thì đi sau, tới đó kiểm, rồi cái ngày cuối cùng cô ra phi trường ấy, rồi chú lại đi ra để chú chạy theo, rồi mấy người Mỹ, họ giăng cái dây này,

họ đếm từ 1 đến 10, chú quyết định đi qua bên này, hay qua bên này, tại cô với mấy đứa nhỏ đã quyết định đi qua bên này rồi, họ cứ cười thôi, cô quyết định đi qua bên đây, bước qua cái dây, rồi người ta khóa lại, người ta hỏi là chú muốn qua, thì qua rồi đi với cô qua, còn không thì, hồ sơ người ta vẫn để vậy rồi, còn nếu chú ở lại, thì người ta phải gạch hồ sơ của chú ra, thì hồ sơ, ông lính ông cầm trên tay, đây là hồ sơ chú, nếu chú bước qua cái dây thì đi với cô, còn nếu chú ở lại, thì người ta gạch cái tên của chú ra, thì chú sẽ đi lần sau, cuối cùng thì chú đi.

(When I got there, my child was too sick. My husband wanted to stay with his family, but I wanted to leave for my child. The day I went, the Americans used the rope that marked as the line: if my husband wanted to go with me, then step to the other side; if not, he had to stay there, and waited for us to be reunited at somewhere else. Finally, he went with me.)

Nguyen: Đi máy bay hả?
(*By airplane?*)

Pham: Lên máy bay.
(*Airplane.*)

Nguyen: Lên máy bay, bao nhiêu người hả?
(*How many people get on the airplane?*)

Pham: Lên máy bay thì bao nhiêu người thì cô không biết, nhưng mà trong chuyến máy bay đó, cô là người lên sau cùng.
(*I don't know how many people in this plane, but I know I'm the last one who came on that airplane.*)

Nguyen: OK. OK. She was saying that when she got to Guam, at first it wasn't very great because everyone was sick. But later on they had set up different camps on Guam, too; they were a lot cleaner. And people would be able to move there. The government asked if anyone wanted to stay in Guam, then they would move to the city and they would set up houses for them there.

Pham: Cô ở Phi được mấy tháng.
(*I was in Philippines for a couple months.*)

Nguyen: Yeah. And then there were other groups that they asked if they wanted to come to America and what states were taking them. But at this time, she had her son, her one-year-old got very sick and so he needed urgent care, so as she got near to the front of the line to be able go to America. But then her husband's family was saying bad things, saying like she was selfish to go and stuff like that because she would be going by herself or with her husband only. And so her husband wanted to stay back with his parents and his family. But, and then she relented as first, but then like her son's illness was still getting worse, and so like later on she was saying, "I have to go," and then she told her husband, you know what, again, "I can go this time and you can come meet me after, if you can, but I have to go now." And so she was there, and

then like right before she left, her husband decided to go with her, too. But even when she was about to get on the plane, he was still trying to decide. And so, but the Americans had a rope, and her and her son was already on one side and her husband was on the other. And they were saying that “this is your chance, you know. You have till ten to go on either side.” And they had his file in their hands, so right there.

Pham: Um-hm. (chuckles)

Nguyen: So it was like he had till the count to ten to decide, so. But she was saying they were smiling and stuff, so.

VanZandt: He made the right choice. (chuckles)

Nguyen: (laughs)

Pham: Yeah. (smiles)

VanZandt: He came reluctantly—

Nguyen: *Yeah.*

VanZandt: —every step of the way, Mr. Pham.

Pham: Khi cô đi như vậy, thì mấy người nhà chồng họ chửi, họ chửi cô này nọ, nhưng mà họ không hiểu cho cô, cái gia đình mà sponsors cho cô ấy, người ta chỉ cần có 4 người thôi, trong đó hồ sơ của gia đình cô 4 người, ông đó ông cần gia đình có 4 người thôi, mà gia đình nhà chồng của cô, tất cả cả trăm người, rồi ông đó không thể nào làm cách gì hơn được, đành chịu thôi, mà cô thì cần phải mang con cô đi để chữa bệnh, Thì mấy người trên Fort Chaffee, người ta nói rằng trong mấy nhà thương lớn thì mới có đầy đủ đồ nghề để chữa cho đứa nhỏ, tại thằng nhỏ bị sung phổi, sung phổi, phổi là lung.

(When I go, my husband's family blamed me for leaving, but they could not understand me. Our sponsors just needed 4 people family, and my profile fitted what they need, while my husband's family was more than 100, so I can't do anything to help them. I had to leave for my child's well being. The people from Fort Chaffee said that they have all the equipment in the big hospital, because he had problem with his lungs.)

Nguyen: Phổi là? Asthma.
(Lung?)

Pham: (speaking Vietnamese)

VanZandt: Ah. Pneumonia?

Pham: Ah, pneumonia. Đây.

VanZandt: Pneumonia? Ah, OK. Her son had?

Nguyen: Yeah.

Pham: Xong cô phải đem con cô đi, xong rồi mấy người nhà của cô, họ tưởng cô giấu cái gì, thì họ chửi, thì chồng cô chuyên môn là nghe má, không nghe vợ, nhưng mà nghe má, khổ như vậy, rồi sau đó, cô tự động cô quyết định thôi. Cô nói bây giờ cô không nghe ai hết, tại vì mấy người ấy không có nuôi con của cô, rồi kệ họ, họ muốn làm gì thì làm thôi.

(Nobody took care of my son, so they could not decide anything. My husband only listened to his mom and not his wife. So I have to make my own decision. They don't raise my child, so I leave them alone to do what they like, I made my own decision.)

Nguyen: Rồi còn trên Guam?

(How about in Guam?)

Pham: Lúc mà, lúc mà ở Fort Chaffee, lúc mà lên máy bay, lúc mà chú quyết định qua bên này đi với cô rồi thì lần đầu tiên cô đặt chân đến Mỹ thì cô ở tiểu bang Oklahoma, thuộc thành phố Watonga, Oklahoma.

(When we were at Fort Chaffee, and my husband decided to come with me, I first landed in Watonga, Oklahoma.)

VanZandt: Oklahoma.

Nguyen: That's where she first landed when she came over to America.

VanZandt: OK. And *then* Fort Chaffee?

Pham: Fort Chaffee chứ, Fort Chaffee là cái trại tỵ nạn—

(Fort Chaffee was a camp—)

VanZandt: Fort Chaffee, Oklahoma—

Nguyen: Wait, wait, wait. Fort Chaffee (speaking Vietnamese) Oklahoma (speaking Vietnamese)?

Pham: Fort Chaffee (speaking Vietnamese). Fort Chaffee (speaking Vietnamese).

Nguyen: OK. Yeah, they went to Fort Chaffee first.

VanZandt: All right.

Pham: Người ta mới bảo lãnh, ông chủ ấy, ông mới sponsor cho gia đình nhà cô.

(Somebody sponsored me; that man sponsored for my whole family.)

VanZandt: She had a sponsor?

Nguyen: Yeah. In Oklahoma.

Pham: Yeah, sponsor.

VanZandt: Catholic sponsor?

Pham: Gia đình—

VanZandt: Lutheran?

Nguyen: Không phải là công giáo ah?
(*Lutheran?*)

Pham: Không, họ là người tin lành, họ bảo trợ cho mình để kiếm việc cho mình làm thôi.
(*No, they were Baptist, to help us to find jobs.*)

Nguyen: Không phải trong hội gì ah?

Pham: Không.
(*No.*)

Nguyen: Yeah. It wasn't part of, uh—

VanZandt: A religion?

Nguyen: Well, he was a Baptist, or, I think.

VanZandt: OK.

Pham: Giống như họ cần người để clean, thu dọn motel, ông ấy ông có mấy cái motel để cho người ta mượn nhà, mượn room, trong mấy cái motel đó, nó có mấy cái hồ tắm, thì họ cần bảo trợ gia đình cô tới, để cho chú đi làm hồ tắm, sửa, cô chú làm về một ấy, mấy cái cửa hư, khóa hư, hay là cái trần hay gì đấy, chú tới chú làm, xong người ta cho mượn.

(*They needed people to clean the motel. That guy, he has a few motels for rent. The motels have pools so they need us to come and fix the pools, because we used to be carpenters. We can fix doors, locks, and ceilings. My husband fixed it, then they let people rent it.*)

VanZandt: Is she still [talking about] back in Oklahoma?

Nguyen: Yeah. She was saying that, going back to before, she was saying that, yeah, this person, he was only able to sponsor four people, whereas her husband's side is up

to like a hundred people. So like, they didn't understand what was going on, that's why they were mad at her for leaving. But she was saying, you know what, she had to take care of her son, so—

VanZandt: Yes.

Nguyen: —you know, they could do whatever. And so when she got to Fort Chaffee, the sponsor, he owned a few motels and so he wanted them to come and they would help with maintenance of the hotel.

VanZandt: Oh, *OK*. So how long did they stay there?

Pham: (speaking Vietnamese)

Nguyen: They were in Oklahoma—(speaking Vietnamese)?

Pham: (speaking Vietnamese)

Nguyen: Eight months.

VanZandt: Eight months?

Nguyen and Pham: Um-hm.

VanZandt: And then to New Orleans?

Pham: Yeah.

VanZandt: How did you end up here? Tell me.

Pham: Khi mà ở Oklahoma thì thời tiết rất là lạnh, cô lần đầu tiên giặt quần áo bằng tay, không giặt bằng máy, rồi cô mang ra ngoài cô phơi, khi mà cô phơi, trời nắng như thế này này, trời nắng, có mặt trời, nhưng mà quần áo của cô đông thành đá, nó không khô, mà nó cứng lại thành đá, rồi mấy người hàng xóm người ta thấy lạ lắm, tại sao ngày nào cô cũng mang quần áo ra phơi, mà quần áo của cô chỉ cần phơi 1 tí thôi là nó trở thành mấy miếng đá, không làm gì được hết, rồi cô phải ra cô lấy vào, xong rồi phơi tùm lum, chẳng biết làm gì hết, không biết làm gì hết, rồi cũng không có ai để hỏi, cũng không biết tiếng, không biết gì hết.

(It was very cold in Oklahoma. I washed clothes for the first time with my bare hands without machines, and then I brought it outside to dry. The clothes were frozen and could not dry. The neighbors thought I was strange because I brought the clothes outside everyday, but the clothes got frozen in a few moments.)

Nguyen: Vậy ở Oklahoma chỉ có mình cô người Việt thôi hả?
(*Just only you were Vietnamese in Oklahoma?*)

Pham: Chỉ có mình cô người Việt. Ngày nào cô cũng khóc, cô buồn, cô không biết làm gì. Rồi có một ngày cô muốn đi lễ, rồi ông chủ hỏi cô muốn đi lễ thứ 7 hay chủ nhật. Nếu mà đi lễ thì thứ 7 có đi church thì cô đi, thứ 7 cũng mặc quần áo để đi, chủ nhật cũng mặc quần áo để đi, rồi thứ 2 cô cũng mặc áo để đi lễ chúa nhật, nhưng thật ra thì người ta đã chờ đi lễ hôm qua rồi, rồi cô cứ ngồi đấy cô khóc, rồi họ chờ cô ra nhà thờ, lúc ấy nhà thờ không có ai hết, xong rồi cô cứ ngồi đấy cô khóc, rồi họ phải thuê một người ở tận đâu ấy xuống để thông dịch cho cô, rồi họ chỉ cô cách coi lịch, thì cô mới biết là hôm qua là ngày chủ nhật, người ta đi lễ rồi, còn ngày thứ 2 thì không đi lễ.

(Yes, I cried every day because I don't know what to do. My boss asked me if I wanted to go to the church, he could give us a ride, but I don't know the day, so I was ready on Monday to wait for him. When I came to the church, I found out nobody was there, I started to cry.)

Nguyen: Cô chưa có biết ngày. OK. (chuckles)
(Didn't know the day.)

Pham: (gets tickled and begins laughing hard)

Nguyen: OK. (smiling) She was saying that, uh—

VanZandt: (chuckles) We need a funny story! (laughs)

Pham: (begins laughing hard again)

Nguyen: —living in Oklahoma for eight months, she wasn't used to the cold.

VanZandt: Ahh, I was thinking that! I've lived there; *very* cold.

Pham: Yeah.

Nguyen: She was saying that she would wash her clothes by hand, and like when she put them out to dry, that her clothes would actually freeze.

VanZandt: (laughs)

Pham: Um-hm!

Nguyen: Freeze, after like an hour, and so, you know. She didn't know what to do. Her family was the only Vietnamese family around there. And she was very sad because she didn't really know too much. And then her sponsor asked her, "Do you want to go to church?" So he was saying you could go to Saturday church or Sunday church, and she said, "OK." And so she was wearing her clothes for church, and he brought her to church on Saturday and Sunday. And then on Monday, she didn't know, so she was waiting for church.

Pham and VanZandt: (chuckles)

Nguyen: And so, but then when people brought her to church, it was already Monday so no one was there, so she was sad and she was crying. They didn't know what was going on so they got a Vietnamese interpreter from far away to come. Apparently, she didn't know even the days of the week, you know. (chuckles)

VanZandt: Yes!

Nguyen: And so that's when she first knew about Monday, Tuesday, Wednesday, Thursday, Friday, Saturday, and Sunday, so.

Pham: Hm.

VanZandt: And in Vietnam—

Pham: (shy laugh) Yeah.

VanZandt: —church may have been on different days, or *every* day.

Nguyen: Yeah, that's right.

Pham: Every day. Every day. Yeah.

VanZandt: And here [in America] *not*.

Pham: Máy tháng đầu cô cứ khóc thôi, máy người ở trong kia, ai cũng đông hết, 10 người, mười mấy người, không ai bảo trợ, lúc ấy, những người sponsors ấy mà đông người quá, big family thì nó không bảo lãnh, phải đi với nhà thờ tin lành, công giáo hay hội đoàn gì thôi, chứ còn tư nhân thì họ không bảo lãnh, rồi về sau này, ngày nào cô cũng khóc, máy người đẩy cô nhớ ba má cô nữa, rồi ông chủ ông tới, ông chủ với bà chủ tới hỏi thì cô không biết tiếng Anh, rồi người ta kêu người tới thông dịch, có 1 bà Việt Nam, lấy chồng Mỹ, mà qua Mỹ khoảng được mấy năm rồi, sau khi chiến tranh Việt Nam thì họ đi trước, Sài Gòn gần mất rồi thì họ theo chồng về nước nên đi trước, chồng mang về thì về nước, thì đây bạn của người đẩy, thì cái bà chủ, bà có người mẹ chồng, con dâu của bà ấy, mẹ chồng cô ấy là bạn của bà chủ, dẫn tới để thông dịch, cô tới cô hỏi, thì cô nói là cô muốn kiếm người bảo trợ cho ba má của cô và mấy đứa em của cô để ở cho vui, tại gia đình ba má cô đông người quá, lại không có gia đình bảo trợ thì không qua được, thì con đang trên đảo, đang chờ trên đảo Wick, một cái là đảo Guam, một cái là đảo Wick, thì cô ở bên đảo Guam, còn ba má cô lạc ở bên đảo Wick. Tên cái đảo ấy. Rồi về sau cô nghe được tin ba má cô ở đấy, rồi ba má cô đi hỏi thăm người ta đấy, trên đảo có người qua lại, người ta tìm danh sách rồi người ta kiếm cho, thì cô liên lạc với ba má cô bằng điện thoại, mỗi ngày cô khóc, rồi khi cô nhờ thì người ta bảo lãnh ba má của cô qua thì máy người nhà chồng chửi ồn ào lên, nhưng rồi sau này cô cũng nói với họ, bây giờ tôi còn bao nhiêu thân nhân như vậy có thể giúp được không? Thì ông bà chủ bảo trợ ấy thì họ đi kiếm máy

người bạn của họ làm nông trại, một người làm nông trại heo, một người làm nông trại bò, một người làm nông trại ngựa, rồi bảo lãnh mấy family đó tới, rồi nhà thờ công giáo bảo lãnh ông cậu của má chồng thì ông đó ông làm may, thì bảo lãnh ông đó tới luôn, thì cuối cùng cả bên nội ngoại, big family tới thành phố đó ở luôn. Oklahoma ở luôn, ở được 8 tháng rồi chuyển về đây ở luôn. (shedding tears)

(I was crying in first couple months. My family was too crowded, so nobody wanted to sponsor for them. When my boss saw me crying, he asked a Vietnamese woman who married with American to translate for him. She was his mom's friend daughter-in-law. I said to her I wanted to find sponsor for my family to reunite because nobody could get them here. They were still in Wick—one of islands. I was finally able to contact to my family and bring them here.)

Nguyen: Yeah. She was saying that she was crying pretty much every day because she was missing her family, her parents, so you know, and she couldn't really communicate that with her sponsor, but, uh—

VanZandt: Lonely.

Nguyen: Yeah. (Mrs. Pham sniffing) And then they were able to get an interpreter, a Vietnamese woman—who had married an American and moved here before the war was over; a few years before the war was over—so she could interpret for them. And, you know, she (Mrs. Pham) would ask them, “Can you bring my family over?” And so.

VanZandt: And where were they? Because we left off where the parents were separated, getting on the ship.

Nguyen: I couldn't really understand what—

VanZandt: OK.

Nguyen: —island. She said they were on a different island from Guam.

VanZandt: OK. But they ended up in the United States.

Nguyen: Cô nói lại cái đảo được không?
(Can you tell me the name of island?)

Pham: Người ta kêu bằng đảo Wick. Một cái là đảo Guam, một cái là đảo Wick.
(They called it the Wick Island. One was called Guam, one was called Wick.)

Nguyen: Cô biết đánh vần không?
(Can you spell that?)

Xuyên: Không cô không biết. (Mr. Nguyen chuckles) Cô chỉ biết như vậy thôi, nhưng mà dân tị nạn thì người ta biết.

(No, I don't know how to spell. I only know it as it is, all the refugees know it.)

VanZandt: Not Malaysia?

Pham: (speaking Vietnamese) Wick.

Nguyen: She just says, "Wick."

Pham: (speaking Vietnamese)

VanZandt: OK. OK. I'll look that up. OK, were they in the United States at this point though, when she got to Oklahoma?

Nguyen: No. They were still there.

VanZandt: Still there, OK.

Nguyen: So she was trying to get them.

VanZandt: Get them here.

Nguyen: Yeah. And so she finally was able to contact her parents; they would talk on the phone. And so like, after that, they were—and then her husband's family were saying—her husband's family's really big, and so it was harder for them. But they were able to get everyone over through—*có công giáo không hay là.*
(Was there any Baptists or private?)

Pham: tư nhân hết, có nông trại, nuôi bò, nuôi heo.
(Private, pig ranchers, cow ranchers.) (speaking Vietnamese simultaneously with Mr. Nguyen)

Nguyen: Like all these people like farmers, ranchers, people that owned—like more private sponsors, stuff like that. And so they would be—

VanZandt: Ranchers in Oklahoma?

Nguyen: Yeah.

VanZandt: Ahh.

Pham: Họ bảo lãnh mình qua rồi mình làm cho họ.
(They sponsored us to come over and work for them.)

Nguyen: They would bring them over to work for them.

VanZandt: Yes, interesting.

Pham: Bó của cô thì nuôi heo, còn cậu của chú, tức là cái ông em của mẹ chồng cô thì nuôi bò, nông trại bò, còn bố của chú thì nuôi ngựa. (laughs)
(*My father took care of pigs, my husband's uncle took care of cows, and my father-in-law took care of horses.*)

Nguyen: Yeah. Her father was taking care of pigs—

VanZandt: *Oh!* (Mrs. Pham laughs)

Nguyen: —her husband's uncle took care of the cows and—

Pham: Yeah. (speaking Vietnamese)

Nguyen: —her husband's father took care of the horses.

VanZandt: You went from the East to the *Wild West*. (chuckles)

Nguyen and Pham: (chuckles)

Pham: Còn cô với chú thì ở thành phố làm hotel.
(*My husband and I stayed at the city to take care of the hotel.*)

Nguyen: Yeah. And her and her husband—

Pham: City.

Nguyen: —stayed in city to take care of the motel, hotel.

VanZandt: OK. So, how did you get *here*?

Nguyen: In New Orleans.

Pham: Sau đó 8 tháng, thì cô bị bệnh, 2 lần trời lạnh quá, máu mũi của cô cứ chảy ra, rồi cô có bầu, cô chịu không nổi, cô cấp cứu hai lần, người ta phải chuyển cô truyền máu cho cô, hết nhiều tiền quá, cô không có tiền trả, mỗi tuần chú đi làm thì người ta phải trừ tiền để trả tiền nhà thương, rồi cuối năm cô chú trả thuế, cái tiền thuế mà người ta trả để take care family thì tiền ấy nó về, ông chủ ông điền làm sao, help mình làm sao thì cô chú không biết, thì cái tiền ấy về thì người ta lấy tiền ấy help cô chú trả tiền nhà thương, với lại cái tiền mà hội SCC cho mỗi người bao nhiêu tiền một đầu người thì cô không được lãnh, người ta phải gọi về người bảo trợ, xong rồi người bảo trợ ký tên rồi mới đưa cho mình, thay vì như vậy, người ta kí tên trả tiền bệnh viện cho mình, rồi cô thấy như vậy cực quá, mình nợ thì người ta cứu mình thì mình cũng trả rồi, nhưng mà cứ trả như vậy thì cô chú cũng đâu có gì để sống đâu, thì cũng giống là mình đi làm thuê, làm thuê với điều kiện là mình dưới quyền của người khác, đại khái giống vậy đấy, thì tả như vậy đấy cô không biết tiếng anh diễn tả làm sao, được cái là

ông bà chủ ấy cũng tốt, người ta giúp cho mình qua đây, cô cũng phải cảm ơn những người Mỹ đã dang rộng vòng tay giúp đỡ những người Việt Nam tỵ nạn qua đây, rồi những người người ta bảo trợ, người ta cũng rất là khó khăn, khi người ta đem mình về như vậy thì tiếng anh, tiếng u không biết, chỉ chỉ trỏ như vậy thôi, mình thì mình hiểu theo đầu óc của mình thôi, ông nói xí xa xí xố, đại khái ông cầm viên gạch, ông cầm cái vợt, ông bỏ xuống cái hồ, bật công tắc, thì chú cứ thấy vậy thì chú làm thôi, chứ mình không biết người ta nói gì, mình chỉ hiểu người ta theo đầu óc của mình thôi, ở đại khái là phải làm như vậy, thì chỉ biết như vậy thôi, không có ai thông dịch cho mình hết, thì người chủ đến đó, người làm công trước thì người ta làm, ông chủ dẫn mình đến cho mình nhìn, rồi làm theo, chứ chẳng ai thông dịch cả. Ở đây 8 tháng, cô cứ bị bệnh, cô bị bệnh nhiều quá, cô chịu không nổi, máu mũi cô cứ chảy ra, mà máu cứ chảy ra như vậy thì đứa trẻ không cô, thì cô tìm đường về đây, trước khi đi, mình phải liên lạc, mà cô không biết mình phải đi làm sao để về đây, thì cô có quen một người Mỹ ấy, người ta ở chung xóm đạo, họ người Mỹ, mỗi ngày đi nhà thờ thì mình gặp họ, mà cái ông ấy là người bán thuốc Tây ở trong chợ. Ông làm cho pharmacist ấy, mỗi ngày ông ấy cứ tới ông ấy thăm cho thuốc cho cô và mấy đứa nhỏ uống. Có một ngày, cô mang cuốn từ điển nhỏ như vậy nè, khi mà cô lên đảo Guam, người ta cho mỗi người một cuốn sách nhỏ như lòng bàn tay, dày như thế này nè, có những chữ cần thiết mà mình phải dùng tới khi mình đi chợ, tôi cần mua cái này, tôi cần đi chợ, tôi cần mua cái này, tôi cần đi vệ sinh, đại khái như vậy, thì nó có những từ thông dụng hàng ngày, cái cô lấy cuốn sách ấy cô mở ra, cô hỏi ông ấy, nếu tôi muốn đi về New Orleans thì phải đi bằng cái gì, cái gì, vì tôi không biết đường, mình cũng không biết tiếng cái map, tiếng Việt thì mình biết kêu nó là cái bản đồ, còn tiếng Mỹ thì mình đâu có biết đâu, cái về sau mở cái cuốn đó ra, ông đọc, rồi ông ôm bụng ông cười quá trời luôn, ông hỏi vậy thì đi đâu? Cái cô hiểu được câu ông hỏi, “Where do you go?” rồi cô hiểu, cô nói là cô muốn đi về New Orleans, cái ông chấm cái bản đồ cho chú, ông ấy cái bản đồ, ông chấm đi từ đường này đến đường này, thì hồi ở Vietnam, chú có đi lính, chú có giữ máy truyền tin, đề mà người ta có đánh đi đâu hay truyền tin thì chú biết, chú nhìn bản đồ rồi chú đi, khi mà đi như vậy thì nguyên cả dòng họ đi luôn, thì mấy người già và con nít cho đi xe bus, ông ấy chỉ đường cho ra mướn xe bus, ông mua vé xe bus cho mình đi, ông ấy help cho, nhưng mà ông không có ra mặt, nhưng mà ông cho mấy người trong nhà thờ ấy, tới từ từ chuyển người mình đi, như là 2-3h sáng, 3-4h sáng thì họ tới bốc mình ra bến xe bus, có gì thì chờ đi, còn những người nào có xe, thì mình lấy được cái gì thì mình lấy, những cái gì mình cần thì bỏ lên xe, lái xe đi có mấy chiếc xe, lái theo bản đồ đi, còn những người già, và con nít đi bằng xe bus rồi về đây.

(I got bleeding nose because of the cold weather. I had spent too much money for the hospital. My husband parents needed to pay for hospital fee. By the time we received our tax return, my boss helped me to pay for all fees. If we still lived in this situation, we are not able to survive. Although I felt thankful to American sponsors, I had to leave. It was not good for my child during my pregnancy if I was bleeding too much. Then I met one pharmacist who came and gave us medication. I showed him what I wanted to buy, using the dictionary. Then he helped me buy tickets for older people and children to New Orleans. My whole big family came along with me.

Nguyen: Nhưng mà tại sao chọn nơi đây?

(Why did you move here?)

Pham: Tại vì New Orleans có biển, có làm tàu giống Việt Nam, rồi nghe nói ấm nữa, thì đi về, rồi nghe trên hội SCC, tin tức, người ta gọi điện thoại cho nhau, biết tin tức rồi đi về đây, lúc khi về đây thấy nó tốt giống Việt Nam mình, có nhiều người Việt Nam ở đây, nên cô ở đây tới giờ luôn.

(Because New Orleans is close to the ocean and it has ships like Vietnam, and it is warm. I also heard from the SCC group, the news, and phone conversations from others, that New Orleans is a lot like Vietnam, and there are a lot of Vietnamese people who live there. So I moved and live in New Orleans since then.)

Nguyen: Yeah. She was saying that she didn't like the weather up there, the climate up there. At this point, she was pregnant and she was sometimes bleeding out of her nose, and had some nose bleeds.

VanZandt: Hm.

Nguyen: And so like, she really could not—she believed that she couldn't stay in that climate. And so she decided that she needed to move, and so she knew this man from going to church, and he was also a pharmacist that helped the family with medicine and everything like that. And she asked him, you know, "How do I get to New Orleans?" So I asked her, you know, "Why did you pick New Orleans?" So she was saying that from hearing on the radio and from communications that New Orleans was warmer but close to the ocean, I mean close to the water, and you can go fishing there. And so, and she also heard that there was a Vietnamese community there. So this man, the pharmacist, he helped buy bus tickets for the people that didn't have cars, like all the older people in her family. And the people in her family that had cars, they were able to just pack up and go. And so they—

VanZandt: When was that, what year?

Nguyen: Năm nào vậy?
(What year?)

Pham: Tháng tư năm 75 thì cô chạy, tháng mấy năm 76 thì cô về tới đây.
(I escaped on April '75 and got here in '76.)

Nguyen: In 1976.

VanZandt: Oh, OK.

Pham: Cái người con mà cô có bầu rồi sanh ở đây năm nay là ba mươi mấy tuổi. Cô sanh vào tháng 8 or tháng 9 năm 76, ở New Orleans.
(The one who gave birth here was about more than 30 years old. I gave birth on August 9, 1976, in New Orleans.)

Nguyen: She was pregnant and the child was born in New Orleans, so.

VanZandt: (smiles) Aw, number three?

Nguyen: (speaking simultaneously) So, and that was in August.

VanZandt: Number three? (chuckles)

Pham: (smiles) Yeah, number three. (chuckles)

VanZandt: So, you left Vietnam—

Pham: Two [children] from Vietnam.

VanZandt: —April 30, 1975?

Pham: Yeah.

VanZandt: April 30th—

Pham: Yeah.

VanZandt: —and in *one* year (Mrs. Pham chuckling), you went to Philippines, Guam, (Mrs. Pham laughs “*Everything!*”) Fort Chaffee, Oklahoma, and *finally* here to New Orleans in one year!

Pham: Yeah. Về tới đây, sanh thằng nhỏ, năm nay nó 30 mấy tuổi rồi.
(*The child was born in New Orleans. This year, he is more than 30 years old.*)

Nguyen: Yeah.

VanZandt: And did you move to this community, near Mary Queen of Vietnam [Catholic Church]? Was this community already established?

Nguyen: Lúc cô tới New Orleans là cô ở trong cộng đồng này?
(*Did you live in this community when you first came to New Orleans?*)

Pham: Cô tới đây luôn, cô ở khu chung cư, cái khu này 2 mặt đường không có nhà, chỉ có cây cối. Cái đường này cũng vậy nè, chưa có nhà, chỉ có rừng thối, mỗi lần cô đi khám bầu là phải đi một đoạn dài, bus nó ghé nó đón, chứ nó không chạy vào.
(*When I got here, I lived in apartment where no other houses, just trees surround. There was no bus, then I had to walk for a long distance, the bus stopped by but it didn't come in.*)

Nguyen: Yeah.

Pham: Đường Jeff có, còn đường nhỏ thì không được sạch đẹp như vậy. Bây giờ người ta làm lại, rùng rú người ta ủi, hai bên đường bây giờ là tiệm, là nhà, còn lúc xưa nó chỉ có rừng. Lúc xưa, nếu không vào đây, chắc mình cũng không biết có cái trại ở đây, chỉ nghĩ là rừng thôi.

(If we don't know they had a camp here, we just thought this was a forest. Now it changed.)

Nguyen: Yeah. She was saying—she said, yeah, she was staying in this community in the apartments over there [Versailles Arms]. And this whole stretch was not developed yet so, there was Chef Menteur Highway, that was it. But it was surrounded by forest, pretty much. (chuckles)

VanZandt: Ah!

Pham: Uh-huh. Rồi mỗi lần cô đi chợ, không ai có xe hết, rồi có hội tin lành, họ về cuối tuần, cứ thứ 7 họ về họ chở mấy chuyến, rồi ai muốn đi chợ thì đi, còn chủ nhật. Thì thứ 7, chủ nhật người ta chở mình đi chợ, chợ Shwegmann mới qua, đâu ai biết kêu bằng Shwegmann, chỉ kêu bằng chợ số 3, thì ông chủ có bao nhiêu cái chợ là ở trên đây, cái này là chợ Shwegmann số 3, nhưng mà đâu ai biết tiếng Mỹ đâu, xung quanh đây không có chợ, có cái chợ 99 cents, nhưng nếu người ta muốn ăn thịt hay ăn gì thì chợ ấy nó nhỏ, không có nhiều đồ, mà khu này người Việt Nam đông nên cứ phải chờ gạo và nước mắm, nước mắm thì không có, đành nhau mua xì dầu, xì dầu người Mỹ bán, xài không đủ nên phải lên mấy chợ to mua xì dầu. Buồn cười lắm, đi cũng vui, rồi người Việt Nam đi bắt cá, họ chạy vòng vòng trong khu này, ai mua thì mua, rồi đem về làm bỏ tù ăn. Rồi thì cũng vui lắm, thời gian ấy mình sống. Chứ thì đi làm cho chợ Shwegmann.

(We didn't know much about English, we just called the market is Number 3, but we didn't know this was the third Schwegmann's in New Orleans. We went to buy foods and drinks on Saturday and Sunday under the Baptist's driving. Around here, just have 99 cents market, but it was too small, so it can't provide enough foods for Vietnamese communities. We had to buy soy sauce instead of fish sauce. Vietnamese went fishing and selling to others around here.)

Nguyen: Yeah. She said that they were living in this area, and then once a week there would be a shuttle from a Baptist church that would bring them to a supermarket, and they'd have to bring them all the way to the supermarket. It's past the, I guess the "high rise" [Industrial Canal Bridge] you would say. Because around here, at that time, there wasn't too much. There was a Winn Dixie there but it was very small and it wouldn't have a lot of stuff that they needed. And so they would have these shuttles, and she said it was pretty fun, because you know all these people around your neighborhood. And there would be people who were fishing, and they would bring home fish, and they would just drive around the neighborhood and sell from their cars. And, yeah, at that point, they were living pretty comfortably.

Pham: Thời gian ấy, những người còn trẻ có bầu, không ai thông dịch, rất nhiều người không bao giờ đi khám bầu hết, chùng nào sanh thì sanh, không có xe đi khám

bầu, còn có nhiều người trẻ trẻ, chịu khó, rủ nhau đi bộ, đi từ trong kia ra ngoài đường, đứng chờ đón xe bus, mà mỗi lần đi khám bầu vậy thì phải đi từ 4, 5h sáng về tới nhà là 5, 6 h chiều, có khi ngồi trên xe bus không biết đường về luôn. (laughs)
(A lot of young women were pregnant, but they didn't know much English. If they came to go check up, they came together to walk to the bus stop. They had to spend whole day from 4, 5 a.m. to 5, 6 p.m. Sometimes they got lost.)

Nguyen: (Mrs. Pham laughing) She was saying that a lot of the young women, they, you know the pregnant women, they didn't—a lot of people didn't know their surroundings and didn't know English, so they hadn't really got check ups or anything like that, so [didn't know] they were pregnant until something—

VanZandt: Until the baby came, surprise!

Pham: Yeah. (chuckles) I know. (chuckles)

Nguyen: (chuckles) Yeah. Whereas other people would go take the bus and go all the way to get check ups. And taking the bus, you had to wake up at like four or five in the morning, sometimes. And it would last until five or six [o'clock p.m.]. And sometimes on the way home you wouldn't know (Mrs. Pham laughs) which bus or where to get off, so.

VanZandt: A lot of confusion learning your way around this new place!

Nguyen and Pham: Yeah.

VanZandt: So you ended up in the seafood industry here.

Nguyen: Yeah.

VanZandt: So tell me how you knew—you had heard that people were fishing here; it probably reminded you of home a little bit. How did you end up in the seafood industry, in the oyster business? Was that something that started off early?

Nguyen: Tại sao cô lại chọn nghề làm seafood, làm nghề hải sản.
(Why did you choose seafood as your career?)

Pham: Tại cô thích tôm cá, hồi xưa, bên Việt Nam, ba cô đi đánh cá, cô hay giúp help phân loại tôm lớn, tôm bé, cá này cá kia, mấy kiểu cá này, cá nọ thì cô có làm mấy cái này thì cô quen, cô thích, nhưng mà sang đây cô không biết con sò nó ra làm sao, nhưng mà lúc đó USCC đặt trụ sở tại đây, tại chỗ đường Harry, trong chỗ giặt hồi đó, người ta mở văn phòng ở bên cạnh chỗ máy giặt đó thì người ta kiếm việc cho bà con mỗi ngày trong tuần, cứ sang họ tới, chiều họ về thì tất cả, thì người ta gọi là USCC thì người ta giúp kiếm việc, điền đơn, help đi nhà thương, giúp dịch những giấy tờ mà người ta không biết chữ, rồi hội help người ta mấy ngày, giống như các cháu bây giờ, nhưng mà thời đó những người Việt Nam sang mà họ biết tiếng Anh thì họ có học vấn

chút thì họ help, thì mỗi ngày, ai cần việc làm thì ra đó, ai cần đi bác sĩ, doctor thì cũng ra đó, thơ từ giấy tờ gì cũng ra đó, thời gian trước thì cũng có nhiều người làm lắm, nhưng thời gian sau có ông Vương Kỳ Sơn thì giờ ông trên đài gì, thì ông làm trên đó lâu nhất, cứ đem ra đó người ta help, người này người kia help. Mấy người kia move đi rồi thì sau đó là ông Vương Kỳ Sơn, thì mỗi một lần như vậy thì đi ra kiếm việc, mấy người đó biết trong này có người cần đi làm mà không có xe, thì ông chủ hang sò cho người lái xe bus tới chở người đi làm, thì cái xe bus khác của hang tôm, thì người ta chở người đi làm tôm, hồi ấy ai cũng muốn đi làm để kiếm tiền hết, rồi cô là một trong số đó đi bẻ đầu tôm, rồi lúc ấy cô còn trẻ thì bị những bà già bắt nạt, họ đuổi cô xuống, rồi có 1 ngày kia, có bà già kia thấy cô tội nghiệp quá, kéo lên xe ngồi kế bà, bà kêu, mà cứ lên đây mà ngồi với tao, rồi ai làm gì được mà, rồi có 1 ngày, có người kéo cô xuống, mà cô không xuống rồi 2 người cãi nhau rồi từ bữa đó trở đi cô được đi bẻ đầu tôm, cô đi làm được mấy ngày thì tay cô sưng hết lên, tại vì mình nghĩ lâu ngày thì đau tay, cô đi làm tôm được mấy tuần thì không ai giữ baby cho cô nên cô phải ở nhà. (laughs)

(Because I like fish and shrimp. When my dad went fishing, I tried to help him classify the fish by size, so I was familiar with this. I just don't know how to make oysters. The USCC was located in Harry Street, near the laundry, they tried to help people look for jobs, translate. If Vietnamese knew English, they were willing to help others. Mr. Vuong Ki Son was the one. When I tried to work for the oyster company, the other people tried to prevent me to work because they were afraid of losing their jobs. Then the older woman helped me to argue with them, finally, I was able to work there couple days, but I needed to stay home to take care of my babies, so I quit.)

Nguyen: Yeah. All right, let me [translate]. She was saying that there were, they were called, I guess, USCC [United States Catholic Charities]—Catholic Charities, I believe—they would come like we're doing today. Just like trying to interpret letters, trying to get people to find jobs, and stuff like that. And one of the things that they, I guess, USCC—(speaking Vietnamese)?

Pham: (speaking Vietnamese)

Nguyen: Yeah, yeah. And one of the things that was being done was an oyster company had realized a lot of these people wanted jobs but they didn't have cars. And so they got buses out here for them. And so every day, they would just have buses come and bring people from the area to work. One was an oyster company and the other was a shrimp company. So like, she did shrimp first, so the thing is, she was very young and I guess she was very shy, and a lot of the older women (Mrs. Pham begins laughing) intimidated her because, you know, you had to fight for these spots for the jobs, because everyone wanted jobs. Everyone wanted to make money. And so she would go out every day, try to get on the bus every day, but people would try to make her get off and try to scare her to get off. But one day another woman was saying, you know, "Just follow me, just sit next to me." And some other women actually tried to get her off the bus, but the other woman helped her, and had even got into an argument, but she was able to stay on. But after—làm 1 ngày thôi mà bị sung hả?

(Just one day and your hand swelled?)

Pham: cô làm 1 ngày cái gai tôm đâm vào nó sưng hết tay lên luôn.
(Yes, my hand swelled.)

Nguyen: Yeah. After the first day—

Pham: không có biết xỏ bao tay, làm tay không giống như Việt Nam mình.
(We used gloves, not same as Vietnam.)

Nguyen: Yeah. Yeah. After the first day, they were like—she hadn't worked with her hands in a while, and working with shrimp, they can like prick you and everything like that. And so her—(Mrs. Pham speaking)—yeah, her hands were swelling and everything. And then after that, she wasn't—by going to work, she wasn't able to care for her baby, so after that she decided to stay home and take care of the baby.

VanZandt: Was Mr. Pham working? Was he working?

Nguyen: He was working at Schwegmann's [Grocery Store].

Pham: Schwegmann.

VanZandt: Oh, Schwegmann's!

Pham: Schwegmann (speaking Vietnamese).

Nguyen: Yeah. Stock person.

VanZandt: Stocking, OK.

Pham: Xong rồi làm trong stock, rồi thì sau đó thì cô làm ở đó ít tuần rồi phần thì tay đau, phần thì không có ai coi con. Rồi con khóc quá, gọi mấy người lạ ấy nó không chịu nó khóc.
(Nobody can take care of my babies, so I have to quit.)

Nguyen: Dạ.

Pham: Nó khóc rồi nó ói rồi người ta không coi được. Nó khóc nhiều quá.
(He cried too much so nobody could take care of him.)

Nguyen: Vâng.
(Yes.)

Pham: rồi cô phải ở nhà, cô nghỉ. Rồi cô nghỉ được 1 thời gian rồi à con biết cái ông Thiên ấy ông què chân ông mới chết, ông đi câu mà ông ấy bị chết đó, mới chết hồi năm ngoái đó.

(I had to stay home for a while and knew Mr. Vuong died from the accident when he went fishing.)

Nguyen: Dạ.

Pham: Ông Thiên Báo ấy chắc con biết đấy nhà ở trong khu nhà thờ mới ở trong này này. Rồi thì cái ông đấy. Có cái bà Mỹ này ở đường 90 này này bà cần người làm ghe, mà bà không biết kêu ai. Bà mới vô hội bà kiếm người. Bà thuê hội bà kiếm người thì là không ai đi cả. Rồi về sau cái ông đấy, ông là người đi câu cá. Mỗi ngày ông đi ra cái đất của bà ấy, ra cái hăng của bà ấy để ông, ông ngồi ông câu cá. Rồi bà ấy bà nói là bây giờ ấy ông ông đi kiếm người làm ghe cho tui, ông rang ông kiếm cho tui với. Bây giờ tui không biết kiếm ai, mà người Mỹ thì họ lười biếng họ không chịu làm, mà tui cứ muốn kiếm người Việt Nam tại vì bà nghe ở trên báo với ở trên tin tức là hội kiếm người mấy cái người Việt Nam nghề gì họ cũng làm. Họ rất là chịu khó. Mà bà bây giờ không quen ai để bà kiếm, bà nhờ cái ông này. “Này nhá, mày tới đây mày câu cá mỗi ngày, tao cho mày ngồi đây sao mày không kiếm người cho tao?” Bà nói chơi như vậy đấy tại ông về ông kể cho cô. Ông không biết ai ông cứ thấy cô ngày nào cũng vậy dắt mấy đứa con đi ra xe bus rồi đi lên nhà rồi cứ ra cửa hè ngồi. Ông cứ đi qua đi lại cái ông vô nhà ấy ông làm giống như người ăn vạ ấy. Ông bảo bây giờ chị phải đi đi, chị không đi bà ấy bà rầy tui quá tui không thể nào tui chịu, nhưc cái đầu quá. Bây giờ chị cứ đi, rồi chị làm 1 ngày, 2 ngày gì cũng được. Cái cô gửi mấy đứa nhỏ của cô lên điệu 1 lần nữa, cô mang mấy đứa nhỏ gởi cho bà hàng xóm ấy, ở bên cạnh next door của cô.

(Mr. Thien Bao in the church. I think you know. My neighbor next door took care of my children, so I was able to work again. My friend knew an American woman need Vietnamese workers to make crabmeat because the Americans were lazy to do that, but she didn't know anyone. My friend introduced me to her, so I started to work.)

Nguyen: Dạ.

(Yes.)

Pham: rồi bà ấy coi, nó quen bà ấy tại mỗi ngày bà đi qua đi lại bà chơi nên nó quen bà ấy.

(My son was familiar to my neighbor so he didn't cry when he saw her.)

Nguyen: Dạ.

Pham: Thì bà coi thì nó không khóc, rồi cái cô gởi bà ấy sáng cô gởi bà ấy chiều thì cái con lớn của cô nó đi học về thì nó chơi với em nó. Rồi còn có cái gì trouble đó thì bà cứ chạy qua chạy lại bà ấy rang giùm. Thì cô đi làm ghe, 1, 2 giờ thì cô về. Thì cô làm được 1 năm. Cô cô cô làm à crab meat ấy. Cô làm con ghe. Bà ấy bà thích lắm thế là cô tập lái xe, rồi cô chở mấy người đi nữa, bà ấy thích lắm. Mà cô làm được có 1 năm rồi cô nghĩ, cô để cho người khác làm cho bà ấy. Cái cô nghe hội người ta kiếm người ấy đấy. Hội người ta kiếm người cần người ta đi làm sò. Thế là lúc bây giờ là chú đi làm Schwegmann bị layoff.

(My neighbor took care of my babies when I worked. I usually went back home at 1 or 2 p.m.. I worked there about 1 year, and quit. Also, my husband was fired, so we tried to find new jobs.)

Nguyen: Dạ.

Pham: Làm Schwegmann thì nó có 1 cái mục là nếu mà anh em hay bà con gì mà làm chung với nhau mà nó biết được thì nó cho nghỉ. Nhưng mà lúc bấy giờ thì người ta ấy việc thì người ta hỏi mình thì mình biết. Đi phỏng vấn thì mình có ký vô mình cam đoan bảo đảm là mình không có anh em, bà con trong đó người ta mới nhận mình. Nhưng mà mình không có việc ấy, mình cũng ký đại vô để mình đi làm thôi, nhưng mà mình không ngờ 1 năm sau ấy, đúng ngày mình đi vacation ấy đủ 1 năm thì người ta mở hồ sơ ra, họ nói là mình có anh em làm trong đó, họ cho nghỉ.
(My husband signed the contract with Schwegmann to agree not to have any siblings work together, but they found out he was lying, so he got laid off.)

Nguyen: Dạ.

Pham: Rồi chú ở nhà chú coi mấy nhỏ, rồi cô làm ghe thì cô làm được 1 năm.
(Then he stayed home and took care of babies while I was doing crabmeat.)

Nguyen: She was saying that, after doing the shrimp for a few weeks, she quit because it was hard to find someone to look after the baby and the kids, so she decided to do that instead. But was this man, a fisherman now, I think he recently passed away, but back then he was going out to this dock and he would just be fishing out there, like—câu cá một mình hả hay giống như?
(Fishing alone?)

Pham: câu cá 1 mình ổng thôi nhưng ổng ra cái hăng ổng ngồi bên cạnh tại cái hăng đó nằm cạnh cái bờ sông.
(Fishing by himself.)

Nguyen: Yeah, yeah. He would just be fishing, you know, not like commercial fishing, just fishing by himself next to this place that was doing crab. And the lady there, she needed people to work on packaging crabmeat and stuff like that. But she didn't know how to reach out, or anything, to people. And so one day she was jokingly saying to this man, "Hey, you know, you're fishing here every day. Why don't you get me some people to work?" And so he came home and he was telling her, "This lady's bothering me all day, she's giving me a headache, so why don't you go work for her."

VanZandt: (laughs)

Nguyen: So she went to work for this lady, and she was doing really well for her. And she'd learned how to drive, and so she was able to drive some people from the community to work for. And she did this for a year.

VanZandt: Packing crabmeat.

Nguyen: Làm làm—

Pham: Con ghe này cắt con ghe này lấy cái thịt nó ra.
(*Cut the crab and take the crabmeat out.*)

Nguyen: Yeah, yeah, yeah.

VanZandt: Shelling, too?

Nguyen: Yeah. And just getting the crabmeat from the crab. And during this time, her husband was working at Schwegmann's, but he was laid off because they had a policy that you can't work with someone that you are related to. And you know, at the time that they signed all the paperwork to get work, they needed jobs so much that they would just sign anything, so. But it was like a year after he came on, he was laid off because of that rule, and so like—

VanZandt: And someone else in the family was working at Schwegmann's, too?

Nguyen: Yeah, yeah. And so once he got laid off, he was staying home to watch the kids while she would work at the crab plant.

Pham: Rồi sau khi cô làm ghe, cô đang làm ghe thì cô nghe hội người ta cần người làm sò. Lúc bấy giờ mấy cái hãng sò ấy nó cấp cần người làm sò lắm mà cô chưa làm bao giờ hết.

(*When I was doing this, the oyster company needed the worker immediately, this is my first try.*)

Nguyen: Yeah.

Pham: Rồi cô nghe người ta nói làm sò thì về mau thay vì làm ghe đó thì coi như phải 8 tiếng thì mới được mấy chục, còn nếu mà làm sò thì chỉ cần mấy tiếng thôi không cần phải 8 tiếng thì mình muốn về lúc nào cũng được. Cái cô mừng cô nghe người ta nói, người ta kể cô mừng quá cái cô ra hội ấy nghe người ta nói là người ta cần người cái cô đi rồi đó chú đang thất nghiệp nữa. Thế là cô với chú, chú chở cô đi kiếm việc thì đi kiếm mấy cái chỗ mà người ta làm rồi ấy mình vô mình làm ấy, rồi bị người ta ganh tỵ ấy, rồi người ta chửi nhiều quá rồi cái cô không dám làm, cô nghĩ, cô không dám vô làm. Cô bỏ cô đi nơi khác. Rồi cô đi nơi khác thì cô về nhà cô ngồi mấy ngày, cái có cái ông, có cái chú kia là bà con của chú ấy, của chồng cô ấy, bà con bên chồng cô, chú còn răng bơi chú làm, chú có lên chú làm mà làm đau tay quá chú làm không được chu nghĩ. Có cái room ấy, có cái room để cho mình đập sò ấy, mỗi người có 1 cái ô trên cái bàn này này, rồi đó lúc bấy giờ, chú nghĩ chú để cái bàn, chú để cái bàn đó lại cho chồng cô. Rồi chồng cô lên làm được mấy tuần rồi cái kéo cô lên để đi

tập.thể là 2 người đứng chung 1 cái bàn nhỏ, cô đứng ở ngoài, chú đứng ở trong cái bàn, cái bàn sắt họ build ngay đây này. Rồi có cái ông Mỹ trắng ấy ông chỉ cho cô từng lúc đầu để cô học nghề ấy from cái ông Mỹ trắng ấy. Rồi cô học nghề rồi cô làm. Thế cô thấy làm dễ ấy, cô làm dễ hơn làm ghe với làm tôm, thì cô làm cô làm, cô thích cái nghề đó, cái cô làm tới giờ luôn.

(While we were being laid off, I heard that making oysters is better than crabmeat, so we try to make oysters, but I got jealous from other people, so I quit. Luckily, one of my relatives quit his job, so my husband and I worked together. I finally ended up making oyster because I think it was easier to make them than shrimp or crabs.)

Nguyen: OK, she was saying that after a year of working with the crab company, she decided to stop doing it and let other people do it for her. And then she heard that there were people looking for oyster shuckers, because I think at that point there were a lot of jobs to shuck oysters. And she had also heard that the hours were better and you can decide when to leave and everything, because for crab you worked like eight hours, but for oysters—for however many hours—but for oysters you can work for a fewer amount of hours but make—

VanZandt: Same money.

Nguyen: Yeah. And then when she first got up to the oyster place, other people were—I guess she was intimidated by the other people again also, because you know they were new and other people had already been there. And so she quit after a few—1 ngày là nghỉ lần đầu người ta người ta ăn hiếp nữa hay sao?
(One day? They abused you?)

Pham: Uh—

Nguyen: Mấy ngày?
(How many days?)

Pham: được vô cái hăng đó làm không biết được ngày, 2 ngày gì đấy.
(About 2 days.)

Nguyen: Yeah, just after one or two days.

Pham: rồi cái bà đẩy đẩy bà nói với ông chủ là cô không biết làm, đừng có mướn, không có kinh nghiệm ấy.
(She said to my boss I didn't know how to work, no experiences.)

Nguyen: Dạ.

Pham: Bà Ôn ấy.
(Mrs. Ôn.)

Nguyen: They were just saying, the people there were just saying, “Yeah, they don’t have experience,” so, or like other workers, not the employer. But so she went home, but like her husband knew a guy who was working up there, but he couldn’t take it anymore, his hands were hurting. And so her husband’s friend gave that spot to her husband and so he went up there for a few weeks, and after that he called her to go up you know and just come up here to learn it, to do it.

VanZandt: Together.

Nguyen: And so once she got up there, there was this other man who showed her how to do it and she learned how to do it, and she was able to do it, and that’s pretty much what she’s done.

VanZandt: How many years?

Nguyen: Bao nhiêu năm rồi? Làm sò?
(*How many years? Oyster?*)

Pham: Cô làm sò từ năm ’77 đến.
(*From 1977 until now.*)

Nguyen: Nineteen seventy-seven till now.

Pham: Mm. (smiles)

VanZandt: Oh, my *goodness*. That’s a long time!

Pham and Nguyen: (laughs)

VanZandt: (laughs) And tell me, as someone who doesn’t know much about oyster shucking, what kind of skill does it take to do that? If she can just describe the process, for someone who’s never seen that. You wear special gloves, special knife—how do you shuck an oyster?

Pham: Con sò nó nằm như vậy thì cái đít của nó ở hai bên, một bên nó hơi cao một chút, một bên nó hơi thấp một chút, thì khi mình cầm con sò mình đập thì mình lấy cái búa mình đập, gõ một bên thôi, không gõ hai bên, nếu mình đè con sò ra mình đập thì nó sẽ bị bể, rồi mình cầm con sò sao mình đập chỉ một bên thôi, rồi mình cạy nắp hất cái chân nó ra, rồi mình giữ cái ruột, rồi mình để cái chân, mình cắt cái, mình bỏ vô cái package rồi thôi. Cái ông Mỹ trắng chỉ cho cô rồi cô làm từ đó đến giờ luôn.
(*The oysters need to be hit just one side. If we did both sides, it would be broken. Then make a crease, and open up the shell and take oyster out.*)

Nguyen: She’s saying that, the oyster, you know, the shell would come together.

Pham: (speaking Vietnamese)

Nguyen: And one side would be, I guess, higher than the other. They wouldn't be exactly matching. And so she was saying that if you hit it right in the middle, like, going straight down the middle, it would ruin the oyster inside, so you had to pick either one side and like, hit toward one side and not towards the middle. And then when you do that, you'll be able to make a crease and open it with a knife and then just get the oyster out.

VanZandt: (to Mrs. Pham) Using a sharp knife?

Pham: Yeah.

VanZandt: Surgery. (chuckles)

Pham: Minh làm con sò nó đẹp hơn, nếu con dao nó cùn mình làm không được.
(*We will get a better oyster if we use the sharp knife, if not, we could not do that.*)

Nguyen: Yeah.

VanZandt: Easier on your hands than peeling shrimp?

Pham: Yeah.

Nguyen: Yeah, easier.

Pham: Nhưng mà nếu mình giơ búa mình đập thì cái tay mình đau thôi.
(*If we don't use hammer, we will hurt our hands.*)

Nguyen: She's saying like, well, because you have to raise a hammer, so your shoulder hurts a little bit more.

VanZandt: Ahh. (Mrs. Pham laughs) So—

Pham: Minh bỏ cái búa mình cầm cái dao, xong cái tay của mình đau.
(*My hands will be hurt if we don't use hammer.*)

VanZandt: So you're using the hammer to do what—and then the knife to open it—

Pham: Yeah.

VanZandt: —but the hammer to do what?

Nguyen: Cô dùng cái búa để làm gì?
(*What is hammer for?*)

Pham: Đập để cho miệng nó há ra. Đập cái mé của con sò, cái búa mà mình làm cái gì cũng được, có người đập búa size 12, có người size 10, còn cô size 8 thôi. Nếu mà không có búa, mà sử dụng dao không thì đau tay lắm.
(*If we don't use hammer, just use knife, it really hurt our hand. I use hammer to break the shell. There are some size of hammer, 12, 10, and I used 8.*)

Nguyen: They would just use the hammer on the shell itself.

Pham: (speaking Vietnamese)

Nguyen: Yeah, just a little light—

VanZandt: Just to [loosen] it a little, and then use the knife.

Pham: Có con thì cô đập 2, có con thì cô chỉ đập 1 thôi.
(*Some just need one hit, some needed 2.*)

Nguyen: Yeah. Usually it takes one, just one hit.

VanZandt: Just one good hit. (chuckles)

Pham: Yeah. (smiles)

Nguyen: Some two, but.

Pham: (speaking Vietnamese)

VanZandt: So how many oysters would you shuck in one day, average?

Pham: Um, Cô có thể đập được mười mấy bao sò một ngày, bao bô to, một bao 8\$, có bao hơn 100 lbs, nếu con sò to, nếu con sò nhỏ thì có 7 bao một ngày thôi.
(*I can make more than 10 baskets of big oysters. One basket may be more than 100 pounds and get \$8. If the oyster is small, I just get 7.*)

Nguyen: She said it depends on the size. If they were big oysters, she would be able to go about thirteen or fourteen sacks of oysters a day. And each sack would be about a hundred pounds. But if they were small, she would only be able to fill it like six or seven.

Pham: (speaking Vietnamese)

VanZandt: Because it takes, it's more intricate, harder to get to the small ones.

Nguyen and Pham: Um-hm.

Pham: Nó nhỏ nó làm khó hơn, còn một con như vậy phải bằng mấy chục con kia, làm nó mau, nó dễ làm.

(Make a big oysters would be easier than a small one.)

VanZandt: And where did you start? Have you been working at Captain Johnny Smith's—

Pham: Yes.

VanZandt: —all these years? Same place.

Pham: Làm cho ông John Smith này sau bão, sau bão Katrina, trước Katrina thì cô làm nơi khác, bây giờ bão về, ông chủ mất hết.

(Before the Hurricane Katrina, I worked some other places, but my boss lost everything in the storm, so I worked for John Smith.)

Nguyen: Oh, sau bão Katrina?

Pham: Sau bão Katrina.

Pham: (speaking Vietnamese)

Nguyen: OK.

Pham: (speaking Vietnamese)

Nguyen: OK, she said since Katrina, because the company that she worked for before Katrina, the storm wiped away all of his belongings.

VanZandt: What was the name of that company?

Nguyen: Hãng kia tên là gì?

(What was the name of that company?)

Pham: Robin's Seafood. Robin's Seafood.

Nguyen and VanZandt: Robin's Seafood.

Pham: Robin's Seafood. From St. Bernard [Parish].

VanZandt: Ah, St. Bernard Parish.

Pham: St. Bernard, Hopedale.

VanZandt: So the plant was wiped out with Katrina.

Pham: Yeah, from Hopedale. No năm ngay bãi biển, cho nên bão lên nó cuốn trôi hết, bây giờ họ không mở lại nữa.

(Because the company was near the beach, so Katrina just wiped away all the company.)

Nguyen: Yeah. So that company was pretty much destroyed since Katrina.

VanZandt: So after that, you found work easily with Captain Johnny's? After Katrina?

Nguyen: Sau khi bão cô đi tìm việc?

Pham: Sau khi bão cô đi tìm việc, cô đi làm nhà hàng Việt nam, cô đi sửa nhà, cô đi lên miền Bắc với các con của cô, rồi cô đem các con cô về, rồi cô ổn định, rồi cô đi kiếm việc.

(After Katrina, I was working at Vietnamese restaurant, fixing our house, coming to the North to visit our children.)

Nguyen: Khi chạy bão cô lên miền Bắc à.

(You ran to the North to prevent the Katrina?)

Pham: Cô lên North Carolina. Sau đó cô có việc làm tại hang của cô bây giờ do 1 người bạn của cô đi kiếm, gặp cô ở chợ Việt Nam này nè, dắt cô đi lên, làm ở đó tới giờ.

(I came to North Carolina to work for Vietnamese restaurant and market.)

Nguyen: She was saying that for the storm her family went up to North Carolina. And so immediately after the storm, she was working at a Vietnamese restaurant around here, and also fixing up her house, and also going between here and there. I guess because her kids were still up there. And by the time she brought her kids down, this Captain Johnny's place, he was needing oyster shuckers but he didn't know anyone, who to hire and everything. So one day one of her friends was working for him, and she just saw her at the grocery store and she was saying, "Come work with me," so.

Pham: Cái thời gian năm 84, chú làm tàu đi đánh tôm, rồi chú làm tàu được 1 năm, năm 83 sửa soạn đi làm tàu, thì cô move nhà ở trong chung cư ra ngoài này, cô move nhà ở chung cư được 7 năm, rồi mấy đứa nhỏ quậy phá quá, cô không ở được nên cô ra ngoài này, cô move ra cái nhà cô đang ở năm 84, cô ở tới bây giờ luôn.

(In 1984, he went out shrimping. He made boats about 1 year, started preparing since 1983, then I moved from the apartment to this place. The kids were so clumsy, so I had to move out since 1984.)

Nguyen: She's saying that in 1983 her husband was—(speaking Vietnamese)—he went to catch shrimp. And then in 1984, she moved out of the apartments to the house

she lives in now because her kids were getting older and they were getting kind of (pause while Mrs. Pham begins speaking) noisy.

Pham: Chồng cô đi biển, đánh tôm, cô làm được mấy năm thì cô mệt quá cô nghỉ, sau đó chú mua cái tàu để đi đánh cá, làm net để đi bắt cá, làm được mấy năm rồi thôi không làm nữa, nghỉ luôn, bây giờ chỉ đi câu chơi thôi.
(*I was tired of fishing and shrimping, so I quit.*)

Nguyen: Cả hai người làm?
(*Both of you worked?*)

Pham: Làm sò, từ hồi biết đập sò tới giờ cô chú làm cái gì cũng đi chung hết, đi biển cũng đi chung, đi làm sò cũng đi chung.
(*We came together since we worked at oyster company.*)

Nguyen: Yeah. So her husband went to catch the shrimp in 1984, but he only did it for a few years. They would catch shrimp and then later change to fish, but after a few years he decided to stop doing that. I think it was too much for him, I guess. And everything her husband did, she would do the same thing. So like when he would get the boat and go shrimping or fishing, she would help him with that. But now, now they would only do like recreational fishing sometimes. But now they just, it's about the oysters.

VanZandt: Yes. Well, I know we're probably running out of time. Are we running out of time, Khai? I know you have a meeting. It's five [minutes] after five [p.m.].

Nguyen: Uh, yeah, I mean, pretty soon. That's, I think, at six [p.m.].

VanZandt: We have, maybe, ten more minutes? Because I know everyone's tired.

Nguyen: That's all up to her.

VanZandt: OK! Are you OK, Mrs Pham? A few more minutes?

Pham: Yeah!

VanZandt: There's *so* much more we could talk about!

Pham: (erupts in laughter)

VanZandt: We could spend all day just on Katrina!

Pham: (laughs) Yeah.

VanZandt: (laughs) But, and maybe next week, maybe we could even do some of that. But since we're talking about your oyster shucking and the seafood industry, I'd

like to hear from you about how the [BP Deepwater Horizon] oil spill has impacted you. But can you tell me first, the seasons that you worked in the oyster business, was that steady work year round, or seasonal? And about how much did she work? Because I know now it's very part time.

Nguyen: Cô làm sò cả năm à?
(*You did it whole year?*)

Pham: Hăng nó mở quanh năm, trước khi dầu tràn thì, 3-4 ngày/ tuần, 4-5 ngày/ tuần nhưng mà dầu vô thì không có việc, ông chủ ông đóng cửa, nhưng ông mở cửa lại, tuần này mới là tuần đầu tiên, mà cô thì mắc bác sĩ, cô không đi được, còn ngày mai có không thì cô không biết, cứ chờ phone mỗi ngày. Trước dầu tràn, trước bão, thì cô làm mỗi ngày.

(*The factory opened whole year, before the oil spill, I worked 3-4 days/weeks or 4-5 days/weeks, but they had to close because of the spill. They just reopened today, but I have an appointment with my doctor, so I can't go. I don't know for tomorrow. I have to wait for the phone.*)

Nguyen: Yeah. She was saying that the factory's open year round. And before the oil spill, she'd work three or four or five days a week. Yeah, and before Katrina, she would work every day, like of the week. But after, I think they stopped working, and for a while she was only working like two or three days a week. And now, I think she said that the place just opened up today, but today she had a doctor's appointment so she didn't go. So now she's just waiting by the phone to see, you know, when they would call and start working again.

Pham: Dầu vô, ông chủ ông đóng cửa hết 8 tháng, giờ mở cửa lại, thì đang kiếm khách trở lại, có khi tuần 1 bữa, có khi tuần 2 bữa, có khi tuần không có bữa nào, có khi đi chỉ được mấy bao thôi, 6 bao, 5-6 bao, 7-8 bao, tùy theo cái order của ông lớn hay nhỏ, thì mình cũng phải theo thôi, mình không có biết, trước khi hurricane, thì mình biết, việc nhiều lắm, nếu chủ họ không có mỗi này, thì có mỗi kia, giờ thì khó biết lắm.

(*My boss had to close his factories for 8 months, then reopen it. He needs new customers. We just work 1 day, 2 days/week, maybe no working day. Depends on the order, we have to follow it. Just 5-6 baskets/day.*)

Nguyen: Yeah. She's saying that the place closed down for eight months after the spill. And even now when it's open, it's hard to predict because it depends on what the orders are. Sometimes maybe one or two days a week or maybe it'd be like six or seven bags the whole day, so.

Pham: Sò từ Texas thì họ đóng cửa, chính phủ đóng cửa, còn sò ở New Orleans thì bị nước ngọt nhiều quá với dầu, còn sò Houma, thì người ta chạy bão, khó kiếm sò lắm.
(*There are hard to find oysters when Texas closed to harvest during year time, oysters in New Orleans has too much water and oil in it, in Houma, they had to move during the storm.*)

Nguyen: Now, right now, I think she's saying oysters in Texas, you know, they are closing the waters, and the New Orleans oysters—

Pham: They all got (inaudible – speaking simultaneously).

Nguyen: —yeah, got all the oil spill and all the freshwater. And the Houma oysters are going through the flooding [Mississippi River], too, now, so—(speaking Vietnamese).

Pham: Nó giống như tôm ấy, đến mùa nó mới mở, nếu mà nó đóng mà mình đánh tàu ra thì nó phạt.
(*If they try to harvest oyster, they will pay for a fine.*)

Nguyen: Oh, oh, it's not the season.

Pham: Season, yeah.

VanZandt: That's what I [thought], closed for the season.

Pham: (speaking Vietnamese)

Nguyen: Yeah. So it's not the oyster season.

VanZandt: So to clarify, in Texas it's because of the season.

Nguyen: Yes.

VanZandt: It's just closed, naturally closing.

Nguyen: Yeah.

VanZandt: We should mention, too, for the record, that when you say “the flood”—because this may be heard a hundred years from now—

Pham and Nguyen: (chuckles)

VanZandt: —(chuckles) we're talking about, not only was there the BP oil spill April 20th, a little over a year ago, but now these past few weeks, the Mississippi River has been experiencing historic flooding.

Nguyen: Um-hm.

VanZandt: So there's freshwater that's being—the floodgates are opened up and water is coming in, which affects the salinity levels for the oysters, so that's disaster upon disaster.

Pham: Mm.

Nguyen: Yeah.

VanZandt: (referring to Mrs. Pham) So you're just “wait and see” right now, but they're open, that's good.

Pham: Mm, yes.

VanZandt: What do you think—how are you preparing for the days ahead? I know that you're gardening (laughs)—

Pham: (laughs)

VanZandt: —a lot. You have an *amazing* garden.

Pham: (shy chuckles)

VanZandt: And you're able to feed your family that way. And what kind of help, if any, have you gotten from—compensation for this oil spill, whether it's from BP or the Gulf Coast [Claims] Fund? If she could talk a little bit about that.

Nguyen: Tương lai cô sao, cô có chuẩn bị gì không? Tiền bồi thường của BP cô có lãnh được gì không?

(*What are you going to do in your future? How about the BP payment?*)

Pham: Tiền mà BP oil spill từ hồi bữa tới giờ cho được mấy ngàn thì cô xài không đủ, họ cho có mấy ngàn thôi, chú thì được nhiều hơn cô, cô được 5-6 ngàn, chú thì được, 6-7 ngàn, 7-8 ngàn cô không nhớ rõ, để trả bill, trả tiền này tiền kia, rồi 8 tháng nay, họ chẳng cho gì nữa, rồi họ gọi cho cô final, mới đầu họ nói họ cho cô 5 ngàn thôi, nhưng cô không muốn đi, rồi cũng chẳng thấy tiền đâu, cũng chẳng thấy họ nói năng gì, rồi họ gọi cho cô cái đơn khác, họ nói họ cho final, họ cho hơn, nhưng cô không biết thế nào, có đúng như lời họ nói hay không vì trong cái đơn họ nói là 13 ngàn, còn cái đơn của chú thì làm lộn, nên chưa có khai được, đang khiếu nại, mỗi tuần đi làm sò sống qua ngày, cô cũng đâu biết gì đâu, cô chỉ chờ vài năm nữa, cô ăn tiền già thôi, trồng vườn cho vui, kiếm rau tươi ăn cho khỏe, giờ mình già rồi, nếu mà có sò thì cô làm tiếp, nhưng cô nghĩ trong tương lai, không có như vậy nữa đâu vì cái đà này, sò bị chết. Lúc đầu cô tới Mỹ sò nhiều lắm, nơi nào cũng có hang sò, nơi nào cũng cần người làm sò, nhưng giờ thì sò làm ra cũng không ai mua nên cô nghĩ trong tương lai cũng không có bao nhiêu sò, rồi những người làm sò thì họ cũng phải nghỉ thôi, retire thôi, cô nghĩ là rang lam thêm mấy năm nữa rồi cô nghĩ, cô trồng cháu, làm vườn.

(They just gave me \$5-6,000 and my husband about \$7-8,000 in oil spill, so it isn't enough for us to live. Then we receive no news from them. Finally, they needed us to fill out the applications for another payment. It's going to be \$13,000 if it's true. My husband's profile has been messing up, so he just needs to wait for another application. I don't know what I'm going to do in my future, maybe stay at home and plant something because we are old. If they still have oyster to do, we may do it until we retire.)

Nguyen: Yeah, she's saying that she's received about five or six thousand [dollars] from BP. And as far as later compensation payments, she's in the process of filing for them. And she was saying that between her and her husband, you know, the BP money hasn't really been enough even just to pay the bills, because it's been a while and they need more money than what they've been given. And the claims process, it's ongoing so they don't know exactly what's going to happen with that. And as far as what she thinks in the long-term, she feels like she's just going to work maybe as much as she can with the oysters; maybe just if one or two days a week, that she'll do that. But she's nearing the retirement age, so she feels like if she can just hang on for a few more years, she'll be able to retire and just watch over the grandchildren or babies, and just take care of her garden, and that gives her a lot of happiness doing that, so.

Pham: (smiling) Khi nào cô được retire thì sang cô đi lễ, rồi về thì cô ăn uống chút đỉnh, rồi cô ra vườn ngắm cảnh, rồi chơi với các cháu, chiều rảnh thì tưới nước cho mấy cái cây, giờ già rồi, chân tay đau hết, giờ đau ốm, uống bao nhiêu thuốc, thấy thuốc sợ lắm. (laughs)
(When I retire, I will go to the church, sightseeing, play with grandchildren, plant some trees.)

Nguyen: Yeah. She's saying when she's retired, her day would just be, just go to church, take her medicine, eat, go in her garden, take care of the kids, water the plants, just you know, simple stuff because right now she's getting up there in age, so not much she can do. She has to take a lot of medicine. But, you know, that's just how she's going to be.

Pham: Tương lai của cô thì trông vào mấy đứa con thôi, tương lai của chúng thì trông vào chúng nên thân thôi, còn cô chú già rồi, chắc không làm gì được nữa đâu.
(My future all depends on my younger generation.)

Nguyen: Yeah. She's just looking forward to just taking care of the children.

Pham: Um-hm.

VanZandt: Time to enjoy life now.

Pham: Yeah. (shy chuckles)

VanZandt: You have weathered a lot of storms in your life.

Pham: Yeah, um-hm.

VanZandt: You've been through a lot—

Pham: (tearfully) *Um-hm.* (crying)

VanZandt: And I just wonder, thinking about your ten children and your grandchildren—

Pham: (smiles) Um-hm.

VanZandt: —you and your husband have made a living for your children from the sea.

Nguyen: Um-hm.

VanZandt: And started over. Her family did it, her husband's family did it in Vietnam, and now here. Does she feel like she and her husband will be the last generation to continue that fishing tradition in her family, or does she think that there's a possibility that future generations of her family may continue that?

Nguyen: Tại vì cô với chồng cô làm việc với biển và seafood, cô có 10 đứa con cô có nghĩ cô sẽ là người cuối cùng làm điều này không?

Pham: Chắc cô nghĩ là cô với chồng cô là người cuối cùng, vì tụi nó muốn đi học để làm những cái ngành trong nhà thương thôi, không đứa nào muốn nói tới seafood, cô thì có 2 thằng con trai sinh năm '76, '77 thì buồn buồn nó xách cần câu ra nó câu, nhưng nó câu chơi thôi, chứ nó không có chủ ý làm và theo đuổi nghề đó, nó đi câu chơi thôi, nhưng mà cá không ăn, trước đây đi câu thì nó đưa về cho cô, còn bây giờ thì nó cách cô 40 phút, nó làm nghề khác, lâu lâu nó đi chơi với girlfriend thôi, chứ nó không muốn làm ăn giống cô chú, chắc cô chú nghĩ nó không theo đâu, cô chú là người cuối cùng đó. Ông bà, ông chú của cô, ba mẹ cô làm nghề này, nhưng cô nghĩ cô là người cuối cùng. (laughs)

(Two of my sons sometimes go fishing as his entertainment, but I don't think they are going to be as same as we are. I think we are the last one.)

Nguyen: (chuckles) Yeah. She said she thinks so—

Pham: (speaking Vietnamese)

Nguyen: Yeah. Yeah. She thinks her and her husband will be the last because her children, they focus on going to school and learning different professions. Sometimes some of her children would go fishing, but it'd just be like to catch fish to give it to her to eat, but that would be it.

Pham: Cô làm vườn trồng rau, thu hoạch thì nó ăn, chứ nó không biết trong đấy có gì, nó không biết nữa. (laughs)
(*I may harvest the vegetables, cook.*)

Nguyen: Yeah, she said she has a garden and she takes vegetables and cook them, but her children wouldn't even know what kind of vegetables she's growing in there.

Pham: (chuckles)

VanZandt: Well, we might teach them!

Pham and Nguyen: (laughs)

VanZandt: Because I took a lot of pictures.

Pham: (laughs)

VanZandt: And maybe we can take the tape recorder and you can show and talk about everything you've grown in your garden.

Pham: (draws deep breath and chuckles)

VanZandt: I understand a lot of people are interested in your garden—

Pham: Yeah.

VanZandt: —and you have a lot to teach people about how to grow; you've been so successful.

Pham: (shy chuckles) Yeah.

VanZandt: And working with Daniel Nguyen here, I'll mention for the record too, with the aquaculture. And so, who knows!

Nguyen: (encouraging her) Um-hm.

VanZandt: That could be really, really a great future in sustainability here because there's such a movement now to locally-grown food, and we know that's one of your initiatives here with Mary Queen of Vietnam [Community Development Corporation].

Pham: Cái con gái mà hôm qua bà nói chuyện với nó thì hôm nay nó đưa cô đi bác sĩ, nó hỏi sao mami biết cái cô đó. (laughs)
(*My daughter asked me, how do I know the interviewer [Linda VanZandt] when she took me to the doctor.*)

Nguyen: She was saying that her daughter [Oahn], someone who you talked to yesterday, was there—(Mrs. Pham continues to laugh hard)—

VanZandt: Yes!

Nguyen: —asked her this morning, “How do you know that lady?” (laughs)

VanZandt: (laughs) Who is that strange lady?

Pham: (laughs) Yeah.

Nguyen: (laughs)

VanZandt: Did she?

Pham: (speaking Vietnamese)

Nguyen: (chuckles) (speaking Vietnamese)

Pham: (speaking Vietnamese) (laughs hard)

Nguyen: (chuckles) She was saying that she would tell her daughter that—you know, there would be people from newspapers coming to see her garden and take a picture and interviewing her, and even before, and so, but her daughter never believed her, so.

Pham: Um-hm.

VanZandt: (laughs)

Nguyen: When you [VanZandt] showed up yesterday, she [daughter] was saying, “Oh, and so you were telling the truth!”

Pham and VanZandt: (laughs)

Pham: Nói nói sao mấy người ở đâu mà má biết được. Nó hỏi cô buồn cười lắm.
(*Where did they come from and how do I know them?*)

Nguyen: Tại có nhiều người.
(*There may be some people.*)

Pham: Thì lúc trước mamy nói thì con không tin, cô nói có mấy người nhà báo tới quay khu vườn nhà cô, nhưng nó không bao giờ tin, tại cô hay nói vui vui ấy, nó không nghĩ cô nói thật. Tại hôm qua là lần đầu tiên cô dắt bà về chơi, nó gặp, nó thắc mắc, vậy những gì mamy nói là có thật à. Cô nói là ngày mai có mấy người nhà báo từ New York xuống, nó nói là mamy nói không tin được, mamy nói giống như many nói chơi, nó nói tại sao mấy người ở New York biết mamy ở đây, để kiếm mamy nói

chuyện. Cô nói chơi với nó, tổng thống Obama gọi họ tới để quay, vì mấy tấm hình cô chụp đẹp quá. (laughs hard)

(I told my daughter that there were some people that interviewed me, but she thinks I'm just telling the joke. When I talk to the interviewer, she questioned me and finally she believed me. I told her there will be some journalists from New York who will interview me. I was kidding to her that President Obama saw my pictures and ordered you to interview me because I'm too beautiful.)

Nguyen: Yeah. She was saying that she could get—some reporter from New York would come down here and do a story on me [Mrs. Pham], and stuff like that, and her daughter was saying, “Why are all these people coming here?” And so she was saying that “I could get, because President Obama told the reporter (Mrs. Pham laughs) to come down here because they saw me on the story that I had and they saw that I was so pretty, so they’re coming here.

Pham and VanZandt: (laughs)

VanZandt: *Absolutely!* Oh, my.

Pham: (laughs) Buổi sáng này nó ngồì nó cười, nó bảo cô nói chuyện têu quá. *(She said I'm funny.)*

VanZandt: Well, I wish we could get President Obama down here—

Nguyen: Yeah!

VanZandt: —to come see. Maybe everyone could learn from Mrs. Pham how to do this. Well, the last thing, if I can ask her: if her grandchildren’s grandchildren listen to this, years from now, she has had *such* an amazing life—

Pham: (begins crying)

VanZandt: —and been so brave, and so courageous, and so loving and good to her children and family. What would she tell them? Is there any piece of advice or any words of wisdom that she would like them to know about how to live their life?

Nguyen: OK. Nếu có mấy chục năm tới, cô có cháu của cô luôn, cô có muốn nói gì với cháu cô không, truyền kinh nghiệm cho cháu của cô không? (Mrs. Pham chuckles) Bởi vì đời cô nhiều kinh nghiệm lắm.

(Do you want to pass your experiences to your younger generation? Because you have gone through a lot of problems.)

Pham: (shy chuckles) Cô muốn gọi tới những người đời sau của cô, nếu cô không còn trên cõi đời này nữa, thì cô mong những người đời sau của cô chăm chỉ học hành, giúp ích cho xã hội, (pause as she begins crying) chăm sóc cho tương lai của mình sau này, còn nếu không có nghề nghiệp, không có học thì con người của mình làm ăn rất

vất vả, như cô chú, ba má cô chú, ông bà rất vất vả, làm rất nhiều mà không có miếng ăn, nghèo đói, không biết chữ, mà mình không làm gì cho bản thân mình mà mình còn không giúp ích gì cho xã hội hết. Nên bây giờ cô rất mong mỗi, những đứa con, những đứa cháu, chắt sau này tuy là mình cơ hiểm phúc, tuy là lúc chiến tranh mình phải chạy giặc rất khổ sở nhưng chúa thương mình, trời thương mình, đem mình tới đất Mỹ này, mình có cơ hội mình học hỏi và người Mỹ đã dang rộng vòng tay ra để đón mình, để cho mình cơ hội mở mang trí óc của mình để mình cố gắng học hỏi trước mắt giúp cho bản thân mình, sau đó giúp cho xã hội, giống như một người làm doctor, có thể cứu chữa cho những người không có tiền đi nhà thương, những người nghèo ở các đất nước khác, nếu mình có cơ hội thì mình có cơ hội đến những nước đó giúp đỡ người ta hay ngay chỗ ở của mình cũng vậy thì mình nên làm, cô chú muốn làm cũng không có khả năng làm tại mình quá già và không có cơ hội để học. Cô cũng cảm ơn những người Mỹ đã dang rộng vòng tay đón những người dân tỵ nạn sống đời với gia đình cô nói riêng và những người trên thế giới này và những người Vietnam nói chung. Cảm ơn chúa, cảm ơn trời đất, cảm ơn chúa mẹ đã giúp gia đình cô, giúp tất cả mọi người có một niềm may mắn là tới đất Mỹ này để sống, để những người đời sau, con cháu của mình cũng được diễm phúc như vậy, mình nên cố gắng, cô khuyên là những người đời sau nên cố gắng, đừng bỏ lỡ cơ hội nào trên đất Mỹ này, được sống tự do, có cơ hội ăn học, không bị đốt nát, mù chữ, không bị chiến tranh. (cries throughout response)

(When I pass away, I just want them to study hard for their future. If they don't have a good career, they will live hard to survive like their older generation living in poverty, lack of education. We need to be thankful to Americans to help us come here for a better future.)

Nguyen: She's saying that, to later generations, you have to try to learn as much as you can and study hard because those opportunities were not there before, because in Vietnam, her generation and her parents and her grandparents weren't able to get the education and just the life that is offered to them right now because, God willing, they were able to come to America and all these opportunities are available to them now, and she wants them to take advantage of that and learn as much as you can and be a good member of society and be able to help other people and take opportunities to—if you have opportunities to go help people, [then] take that opportunity. And also—Đi giúp người ta còn gì nữa?

(Help people and then what else?)

Pham: Ở đây có những người, mình giúp cho những người nghèo khổ hơn mình, mình giúp cho bản thân mình, chính bản thân của mình, mình có công ăn việc làm tốt thì mình có lương cao, chẳng hạn như vậy đấy, thì đấy là mình giúp cho bản thân mình, khi mình có tiền thì mình không có, ví dụ như mình xài, mình tiết kiệm được thì mình giúp cho những người nghèo hơn mình, mình có thể chữa bệnh cho những người nghèo, thì đấy mình có thể giúp cho người khác, còn nếu mình không học thì làm sao có thể giúp được cho người khác, cho nên cô chú muốn khuyên những người đời sau của cô chú và tất cả những người ở trên này, những người trẻ ở trên này, trên đất Mỹ này, thì nên cố gắng, nên cố gắng để học hỏi.

(There are some people. We can help other people who are poorer than us. First, we help to help ourselves, help ourselves. For example, if we have good careers, we will earn good salaries. This is how we help ourselves. When we have enough money, we need to save our money to help those who are poorer than us. We can provide medication for poor people. This is how we help others. If we don't study hard, how can we help other people? Therefore, we just give some advice for our younger generation and for all people, all young people who live in U.S. to try your best to learn.)

Nguyen: Yeah, so just take advantage of the education available and just use it, because it wasn't available before and now it is. And she's very thankful for everything that (Mrs. Pham sniffing back tears) the people in America have done to open their arms to the people from Vietnam. And for later generations, they don't want them to take that for granted, you know. (Mrs. Pham sniffles)

VanZandt: Mm.

Nguyen: Use the education that's available to them now because of the way that America's opened their arms and helped people help themselves.

VanZandt: Thank you, Mrs. Pham.

Pham: (chuckles) Yeah. (smiling) You're welcome. (chuckles)

(end of interview)